

JÖNKÖPING UNIVERSITY
School of Health and Welfare

När hjärtat går sönder

- Förskolepedagogers syn på sin trygghet och verksamhetens förutsättningar för att upptäcka sexuella övergrepp på barn, samt deras förhållningssätt gällande orosanmälan

HUVUDOMRÅDE: *Socialt arbete*

FÖRFATTARE: *Sandra Ylving & Emily Åsén Pettersson*

JÖNKÖPING 2018 Juni

Förord

Vi vill tacka alla pedagoger som deltagit i denna studie och gjort uppsatsen möjlig!

Tack till familj och vänner som stöttat oss under denna tid.

Samt stort tack till vår handledare Mikael Skillmark.

Vi vill uppmana alla som kommer i kontakt med barn i sitt arbete eller på fritiden, att vara observanta på de signaler som barn visar. Våga fråga och följa upp de barn som signalerar oro och misstänks vara eller har varit utsatta för sexuella övergrepp.

Examinator: Staffan Bengtsson

Abstract

In this study, three focusgroupinterviews were carried through with a total of 10 preschool pedagogues, in a Swedish medium-sized town. The purpose of the study is to explore how the pre-school pedagogues reason concerning the topic of sexual abuse of children. Furthermore the purpose is to explore the pedagogues' reasoning about making a notification of concern to the social services. Based on the focusgroupinterviews, four main themes emerged: *organization, to detect, collegial support, and to report or not to report*, which were then divided into 10 sub-themes.

The most prominent results show that preschool teachers lack routines for detecting children exposed to sexual abuse. It was also found that the support from the organization including the principal, is of great importance in order for a notification of concern to be made, and to increase the pedagogues knowledge in case of suspicion for sexual abuse against children. To deal with emotionally difficult situations that may arise in connection with sexual assault, the result showed that colleagues play an important role for each other, where collegial dialogue is used diligently. The result also showed that collaboration with the social services can contribute to the making of a notification of concern. If the relationship between the preschool and the social security is well functioning, the pedagogues also feel an increased sence of security dealing with sexually assaulted children.

The results were analyzed using previous research and institutional theory where the discretion was in focus.

Keywords: preschool pedagogue, preschool teacher, sexual abuse, institutional theory, discretion, social services, reporting, thematic analysis.

Sammanfattning

I denna studie har tre fokusgruppintervjuer hållits med totalt 10 yrkesverksamma pedagoger i förskolan, i en svensk medelstor kommun. Syftet med studien är att undersöka hur förskolepedagogerna resonerar kring ämnet sexuella övergrepp mot barn, samt undersöka pedagogernas resonemang kring orosanmälan till socialtjänsten. Utifrån fokusgruppintervjuerna framkom fyra huvudteman: *organisation, att upptäcka, kollegialt stöd* samt *anmäla eller inte anmäla*, vilka delades in i 10 underteman.

De mest framträdande resultaten visar att förskolepedagogerna saknar rutiner för att upptäcka barn som utsätts för sexuella övergrepp. Det visade sig också att stödet från organisationen och rektorn är av stor betydelse för att en orosanmälan skall göras samt för att öka pedagogernas kunskap gällande sexuella övergrepp mot barn. För att hantera känslomässigt jobbiga situationer som kan uppstå i samband med misstanke om sexuella övergrepp, visade resultatet att kollegorna finner en viktig roll för varandra, där en kollegial dialog används flitigt. Resultatet visade också att en fungerande samverkan med socialtjänsten kan bidra till att en orosanmälan görs och att samverkan är viktig för pedagogernas trygghet.

Resultaten analyseras med hjälp av tidigare forskning och institutionell teori där begreppet handlingsutrymme är i fokus.

Nyckelord: förskolepedagog, förskollärare, pedagog, sexuella övergrepp, institutionell teori, handlingsutrymme, socialtjänst, orosanmälan, tematisk analys

Innehållsförteckning

Förord.....	i
Abstract	ii
Sammanfattning.....	iii
Innehållsförteckning.....	iv
Inledning.....	1
Syfte	2
Frågeställningar	2
Bakgrund	3
Förekomst	3
Internationellt perspektiv	4
Konsekvenser för de utsatta barnen	4
Betydelsen av framarbetade riktlinjer/handlingsplaner	4
Lagar	5
Begrepp	5
Tidigare forskning	7
Förskollärares kunskap	7
Organisations betydelse för att upptäcka sexuella övergrepp	7
Upptäcka sexuella övergrepp mot barn	8
Stöd mellan kollegor.....	9
Orosanmälan	9
Sjukvården.....	11
Sammanfattning tidigare forskning	12
Teoretisk utgångspunkt.....	14
Institutionell teori.....	14
Handlingsutrymme	16
Professionell roll.....	16
Organisationens ramar för handlingsutrymme.....	17
Isomorfism	17
Metod	19
Metodval.....	19
Urval	19
Datainsamlingsmetod	20
Vetenskapliga artiklar.....	22

Analysmetod.....	22
Kvalitetskriterier	23
Etiska överväganden	25
Resultatanalys	27
Tema 1, Organisation.....	27
Rutiner och upplevt stöd från rektorer.....	27
Tillvägagångsätt för införandet av kunskap	29
Tema 2, Att upptäcka.....	31
Avvikande beteende.....	32
Professionalitet	34
Inga frågor är för dumma	35
Tema 3, Kollegialt stöd	37
Det jobbiga mötet	37
När hjärtat går sönder.....	38
Tema 4, Anmäla eller inte anmäla	41
Vi har ju liksom anmälningsplikt	41
Erfarenhet av att göra orosanmälan.....	43
Minska tröskeln till socialtjänsten.....	44
Diskussion & Slutsatser.....	46
Organisation.....	46
Att upptäcka	46
Kollegialt stöd	47
Anmäla eller inte anmäla.....	47
Resultatens implikationer mot förskoleverksamheter	50
Metoddiskussion.....	51
Relevans för socialt arbete.....	52
Litteraturförteckning	53
Bilagor.....	57
Bilaga 1, E-post till rektorer	57
Bilaga 2, Intervjuguide.....	58

Inledning

Linköpings universitet gjorde år 2015 på uppdrag av Stiftelsen Allmänna Barnhuset, en stor nationell undersökning bland gymnasieungdomar. I studien ingick nära 6000 elever. Eleverna besvarade en enkät som bland annat behandlade frågan om de någon gång under uppväxten varit utsatta för sexuella övergrepp. Resultatet visade att 20,9 % av eleverna hade någon typ av erfarenhet av att ha varit utsatt för sexuella övergrepp (Svedin, 2015). Statistik från Brottsförebyggande rådet (2018) visar att antalet anmälda sexualbrott mot barn (0-17 år) år 2017 var 3036 våldtäkter och 5400 anmälningar om sexuellt ofredande. En sammanslagen siffra visar på 8436 anmälda fall där barn varit utsatta för sexuellt övergrepp och/eller ofredande, vilket utgör nästan 50 % av de totalt anmälda sexbrotten i Sverige år 2017. Sexuella övergrepp hör också till de brott där mörkertalet antas vara stort då många brott inte kommer till omvärldens kännedom (Jansson, 2010).

I Sverige befann sig mellan år 2007 och 2016, 84,0% av barnen som var mellan 1-5 år inom barnomsorg och förskolan (Skolverket, 2017). Lundén (2010) menar att förskolepedagoger har gott om tillfällen att i arbetet uppmärksamma barn som riskerar att fara illa, eftersom pedagogerna träffar flera av barnen många timmar varje dag och på så vis kan få en uppfattning om hur barnen mår. Vidare menar Lundén (2010) att det är högst väsentligt att barn som far illa upptäcks tidigt, eftersom risken för negativa konsekvenserna för barnet då mildras. Socialtjänsten i kommunerna har till uppgift att ge barn stöd och vara det yttersta skydds nätet när vårdnadshavare inte klarar av att vara det på egen hand. För att det skall vara en möjlig uppgift för socialtjänsten, krävs det att andra aktörer och samhällsorgan bidrar till detta genom att uppmärksamma barn som de misstänker far illa och då anmäla denna oro till socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2014).

Vi tycker att det är intressant att studera ämnet sexuella övergrepp på barn inom förskolan då vi upplever att ämnet blivit mer diskuterat massmedialt, även om det i allmänhet fortfarande kan upplevas känsligt att prata om och arbeta kring.

Enligt studien av Svedin (2015) uppgav strax över 20 % av elever i årskurs tre på gymnasiet, att de någon gång under barndomen varit utsatt för sexuella övergrepp. Statistik från Brottsförebyggande rådet (2018) visar att nära 50 % av anmälda sexualbrott år 2017 gällde

brott mot barn. Samtidigt visar internationell forskning att många sexuella övergrepp aldrig kommer till myndigheternas kännedom (Chartier, Walker & Naimark, 2010). Majoriteten av barnen i Sverige vistas på förskola (Skolverket 2017) och Lundén (2010) menar att pedagogerna i förskolan är några av de vuxna runt barnen som har ansvar i att upptäcka barn som riskerar att fara eller redan far illa. Därav anser vi det relevant att studera förskolepedagogers resonemang kring de kunskaper pedagogerna upplever sig besitta i ämnet att upptäcka barn som utsätts eller har varit utsatta för sexuella övergrepp, samt studera deras resonemang gällande att göra orosanmälan till socialtjänsten.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur förskolepedagoger resonerar kring ämnet sexuella övergrepp mot barn samt deras resonemang kring orosanmälan.

Frågeställningar

1. Vilka faktorer gör att förskolepedagogerna upplever sig trygga respektive otrygga i kunskapen att upptäcka de förskolebarn som utsätts eller misstänks vara utsatta för sexuella övergrepp?
2. Vilka signaler ser förskolepedagogerna som tecken på sexuella övergrepp hos barn?
3. Hur resonerar förskolepedagogerna gällande att göra en orosanmälan när ett barn misstänks vara utsatt för sexuella övergrepp?

Bakgrund

Bakgrunden syftar till att ge en överblick om ämnet sexuella övergrepp mot barn, samt de skyldigheter som professionella som arbetar med barn har enligt lag. Sist i bakgrunden finns en begreppslista.

Förekomst

Att få reda på hur många barn som utsätts för sexuella övergrepp är svårt. Det finns ingen enhetlig internationell definition kring vad det är som utgör ett sexuellt övergrepp på barn, vilket gör att det blir svårt att jämföra forskning från olika länder. Den definition som vi i Sverige har på sexuella övergrepp kan skilja sig åt från den som gäller i andra länder (Eidevald, 2016). Eftersom det kan vara svårt att genomföra studier och intervjuer med små barn, utgår ofta studier om förekomsten av sexuella övergrepp mot barn från enkäter gjorda av ungdomar. I dessa enkäter får ungdomen svara på frågor om vad de varit utsatta för eller själva utsatt andra för (Eidevald, 2016). I barnkonventionens artikel 34 finns bestämmelser för att skydda barn mot alla former av sexuella övergrepp (UNICEF, uå).

Inledningsvis nämndes en svensk studie (Svedin, 2015) som gjorts på nästan 6000 gymnasieungdomar där 20,9 % av eleverna hade en erfarenhet av sexuella övergrepp. Samtliga sexuella övergrepp var signifikant vanligare att kvinnor varit utsatta för (29,3 %) än hos männen (9,6 %), (Svedin, 2015). Flertalet av ungdomarna hade pratat med någon om sin upplevelse, (69,9 % kvinnor samt 51,2 % av dem manliga). Men endast 4,4 % totalt inom båda grupperna visste att övergreppet var anmält till sociala myndigheter. 9,2 % visste att det var anmält till polis. När övergreppen hade skett under tonårstiden var förövaren hälften av gångerna en person som ungdomen kände. Men i 37,4 % av fallen var förövaren okänd. När övergreppen hade begåtts under den yngre barndomen var det oftare en närstående som var förövaren. Däremot visade siffror att en nära familjemedlem såsom en förälder, fosterföräldrar eller ett syskon endast var 2,0 % av fallen. Det var lika vanligt att förövaren var den egna föräldern eller fosterföräldern (1,1 %) som att det var en lärare (1,0 %) (Svedin, 2015).

Sett ur ett internationellt perspektiv rapporterar svenska studier relativt höga siffror i antal barn som utsätts för sexuella övergrepp. Detta kan bero på flertalet faktorer såsom sociokulturella faktorer, hur studierna har genomförts, vilken ålder respondenterna hade vid studiens genomförande, samt om övergrepp från jämnåriga räknats med (Svedin, 2015).

Internationellt perspektiv

I en stor internationell metaanalys jämfördes siffror gällande sexuella övergrepp på barn i 217 artiklar (331 studier). Rapporteringen från olika länder skiljer sig åt markant vilket beror på olika faktorer. Några av orsakerna till skillnader är hur länder definierar begreppet sexuella övergrepp, hur lagstiftningen ser ut samt den kollektivistiska kulturen som finns i vissa länder, där gruppens behov sätts i fokus snarare än individens. Asien var ett sådant land som visade sig extra tydligt i analysen, på det vis att det i Asien råder en kultur som kan göra att individens behov får stå tillbaka för gruppens behov. Familjer kan då dölja sexuella övergrepp på ett barn, för att skydda familjen från skam utav resten av samhället (Stoltenborgh, Van Ijzendoorn, Euser & Bakermans-Kranenburg, 2011).

Konsekvenser för de utsatta barnen

Barn som blir utsatta för negativa upplevelser under sin barndom i form av till exempel sexuella övergrepp, fysisk och psykisk misshandel eller försummelse, löper en högre risk att drabbas av psykisk ohälsa under sitt vuxna liv, än barn som inte blir utsatta (Chartier, Walker & Naimark 2010). Men det är inte säkert att barnet uppvisar några synliga tecken av att ha påverkats negativt i anslutning till övergreppet och det går inte heller att förutse vilka barn som kommer lida men i framtiden. Det gör det viktigt att koppla in experter på trauman tidigt efter att sexuella övergrepp uppdagats, även om barnet inte visar symtom på att ha påverkats (Eidevald, 2016).

Betydelsen av framarbetade riktlinjer/handlingsplaner

Erfarenheter från ett fall i Kristianstad har använts i framtagandet av en modell för beredskap när sexuella övergrepp misstänks eller har begåtts mot ett barn av personal inom

förskolan (Kjellgren & Mannheimer, 2017). Modellen är tänkt att användas av landets kommuner som inte själva framtagit en egen handlingsplan för att hantera liknande situationer. Att huvudmannen eller organisationen har en beredskap för att hantera misstänkta sexuella övergrepp mot barn inom förskolan kan leda till undvikande av felaktiga beslut och dålig kommunikation. Brister i hanteringen påverkar förtroendet mot både föräldrar, barn samt de anställda (Kjellgren & Mannheimer, 2017; UR Samtiden, 2016).

Lagar

Svensk lag innefattar bestämmelser om huruvida en orosanmälan vid misstanke om att barn far illa skall göras. I 14 kap 1§ Socialtjänstlagen (SoL) (SFS 2001:453) framgår yrkesverksammas ovillkorliga skyldighet att anmäla oro för barn till socialnämnden i kommunen. Personal inom förskola är en av flera professioner som innefattas av denna skyldighet. Socialnämnden skall även verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. I frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa skall socialnämnden samverka med samhällsorgan, organisationer samt andra som berörs. (SFS 2001:453).

Enligt 6 kap. 1 § i föräldrabalken har barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god uppfostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppsliga bestraffningar eller kränkande behandling (SFS 1949:381).

Lagstiftningen gällande sexuella övergrepp på barn har skärpts under 2000- talet. Bland annat har preskriptionstiden för brotten ändrats till att börja löpa först den dagen då barnet fyllt 18 år. Detta för att många barn inte berättar om sina erfarenheter av att ha varit utsatt från barndomen, förrän de nått vuxen ålder. På så vis kan nu fler barn få upprättelse för brottet samt kan fler gärningsmän dömas då preskriptionstiden inte gått ut (Rädda barnen, 2016).

Begrepp

Förskolepedagog – Innefattar i denna studie förskolelärare och barnskötare.

Profession – Är att utöva ett yrke/arbete i ett yrke (Profession, 1954). Med begreppet profession syftar vi i denna studie på den yrkesutövning både barnskötare och förskolelärare utför i arbetet på förskolan.

Barn- Alla som är under 18 år definieras enligt FN:s barnkonvention som barn (UNICEF, u.å). Även svensk lag säger att personer som är under 18 år är barn, vilket återfinns i 1 kap 2§ 3 st. Socialtjänstlagen (2001:453).

Sexuella övergrepp mot barn - Det finns flertalet definitioner på vad som innefattas i begreppet sexuella övergrepp mot barn, vilka är vida och omfattande. I denna uppsats har vi sammanfattat rädda barnens definition vilken är följande:

Alla former av sexuella handlingar som ett barn utsatts av från en annan person, både fysiskt och psykiskt (Rädda barnen, 2016). De fysiska formerna av sexuella övergrepp kan vara allt från att ett barn tvingas beröra någons intima kroppsdelar, såsom könsorgan eller att förövaren berör dessa kroppsdelar på barnet, till mer eller mindre genomfört samlag med barnet. Psykiska övergrepp kan bland annat innefatta att barnet tvingas se på någon annans könsorgan eller visa sitt eget, det kan också vara att barnet blir tilltalat på ett sätt med sexuell anspelning. Vidare skriver Rädda barnen (2016) att barnet besitter en betydligt lägre maktposition än den vuxne, vilket kan göra att den vuxne på flera olika sätt kan få barnet att göra det den vuxne ber om med sexuell avsikt, utan att på något sätt behöva använda våld.

Omsorgssvikt - Killén (1994) definierar att omsorgssvikt råder om föräldrarna eller i vissa fall andra personer som har främsta ansvar och omvårdnad om barnet, gör detta på ett destruktivt sätt. Det kan vara om de skadar barnet fysiskt eller psykiskt eller om barnet utsätts för försummelse till så stor grad att utvecklingen och hälsan för barnet riskerar att utvecklas negativt. Killén (1994) menar att begreppet omsorgssvikt är vidare i sin mening än begreppet barn som far illa, vilket kan vara till hjälp för att uppmärksamma barn som misstänks vara i missgynnande miljö och sammanhang.

Tidigare forskning

Vi fann ett stort antal vetenskapliga studier inom området. Många av dem var fokuserade på skolan och hur lärare agerar och resonerar kring sexuella övergrepp mot barn, av dessa användes de som var mest relevanta utifrån våra forskningsfrågor. Det gick att finna liknande texter riktade mot de yngre barnen i förskolan men dessa var förhållandevis få i antal. Vi fann även ett par internationella studier som är av relevans för vår analys.

Förskollärares kunskap

Flertalet studier visar på att kunskap är en av de viktigaste faktorerna för professionella för att kunna förebygga, upptäcka och rapportera om barn är eller har varit utsatta för sexuella övergrepp (Walsh, Mathews, Rassafiani, Farell & Butler, 2013; Márquez-Flores, Márquez-Hernández & Granados-Gámez, 2016; Grobler, 2014). I en studie från Danville i Sydafrika visade resultatet att det var uppenbart att både föräldrar och professionella kände till att sexuella övergrepp försiggick mot barnen, men inte exakt vad övergreppen bestod av. Enligt författaren till studien visar detta i sig också på en brist i kunskap gällande sexuella övergrepp eftersom de inte kan definiera övergreppen (Grobler, 2014). Lundén (2004) menar att det finns ett positivt samband gällande att uppmärksamma utsatta barn och utbildning hos personalen i förskolan. Detta visade sig genom att den personal som var utbildad förskollärare, eller om pedagogen genomgått längre fortbildning, hade en större möjlighet och potential att upptäcka barn som far illa (Lundén, 2004).

Organisations betydelse för att upptäcka sexuella övergrepp

En viktig faktor för att kunna upptäcka sexuella övergrepp är stödet från organisationen. Det är viktigt att förskolepedagoger är med och utformar program, regler och bestämmelser för att förebygga och upptäcka barn som blir utsatta för sexuella övergrepp. Anledningen är att förskolepedagoger då har enklare att ta till sig de regler och bestämmelser som finns på arbetsplatsen gällande sexuella övergrepp mot barn. Det i sig leder till att förskolepedagoger på ett mer naturligt sätt kan arbeta utefter detta och på så vis uppmärksammas fler barn som riskerar att fara illa (Márquez-Flores, Márquez-Hernández och Granados-Gámez, 2016).

Faktorer som avgör vad det är som kan påverka förskolepedagogers möjligheter till att uppmärksamma tecken hos utsatta barn, menar Lundén (2004) kan ligga på den organisatoriska nivån. En faktor var att organisationerna saknade framarbetade metoder för att identifiera utsatta barn och på så vis riskerar dessa barn att inte upptäckas. Den andra faktorn är att det kan saknas hjälpmedel av relevans för att förskolepedagogerna skall ha möjlighet att genomföra observationer av barnen. Vidare menar Lundén (2004) att det för förskolepedagoger kan vara nödvändigt att inom organisationen framarbete känsligare och tydligare arbetssätt och metoder för att uppmärksamma de riktigt små barnen som kan misstänkas vara utsatta. Ett exempel som Lundén (2004) ger är en så kallad teckenlista som organisationen kan använda och på så vis stötta pedagogerna i sin roll att se barn som riskerar vara utsatta. Denna lista kan då innehålla faktorer/tecken på barns uppträdande, mående och hälsa. Men också kopplat till föräldrarnas känslomässiga förmåga att samspela med sitt barn. Listan kan användas som ett stöd och för att väcka tankar och frågeställningar hos pedagogerna gällande att uppmärksamma tecken/ signaler om att det är något hos barnet som inte står rätt till. Detta skulle kunna leda till att fler fall av omsorgssvikt uppmärksammas. En viktig aspekt är att de verksamheter som ständigt håller dessa riktlinjer levande och lyfter upp detta regelbundet i personalgruppen, har större tendens att uppmärksamma omsorgssvikt hos barnen (Lundén 2004). Östberg, Backlund och Wiklunds (2012) studie visar på att förskolan och skolan i större utsträckning än BVC-sköterskor upplever stöd från organisationen. Detta eftersom en lärare eller pedagog i princip lämnar över sitt ansvar till skolledningen eller elevhälsan.

Upptäcka sexuella övergrepp mot barn

Lundén (2004) diskuterar hur förskolepedagoger i olika grad uppfattade barn som misstänktes vara utsatt för omsorgssvikt där sexuella övergrepp ingår. Författaren menar att det fanns stor variation i en och samma barngrupp och därmed också i samma arbetslag i förskolan, gällande vad som uppmärksammades som oro och inte. Det såg också olika ut hur många och vilka barn som vardera av pedagogerna upplevde oro kring. Detta kan bero på en olikhet hos pedagogerna gällande hur de definierar signaler från barnen, samt vad pedagogerna lägger för aspekter i begreppet omsorgssvikt. Några tänkbara förklaringar till varierande resultat kan vara att personal har arbetat olika länge, dels som förskolepedagog, men också olika länge på den specifika arbetsplatsen. Det kan leda till att de enskilda

pedagogernas kunskaper om varje barn ser olika ut. Det kan också bero på andra individuella orsaker som finns hos var och en av förskolepedagogerna, såsom tidigare erfarenhet (Lundén, 2004). Ett barn som blir utsatt för sexuella övergrepp kan visa tecken på beteendeförändringar, rädsla och ett sexualiserat beteende (Kjellgren & Mannheimer, 2017). Det kan också vara så att små barn inte märker att de utsätts för ett sexuellt övergrepp, detta beroende på övergreppets art. Övergrepp som att förövaren smörjer in barnets underliv extra mycket kanske aldrig uppfattas av barnet som ett övergrepp. Men även allvarliga övergrepp på små barn kan vara svåra att upptäcka då det lilla barnet inte har preferenserna att definiera ett övergrepp. Större barn i förskoleåldern kan också ha svårt att definiera övergreppen. Vanligt är att de berättar för någon närstående att det gör ont (UR Samtiden, 2016).

Stöd mellan kollegor

I en studie av Hertzog, Pensavalle och Lemlech (2000) studerade författarna betydelsen av hur relationerna mellan lärarstudent och yrkesverksam lärare såg ut och hur det påverkade det kollegiala lärandet. Resultatet visade att engagemang och ansvar fanns med i arbetslaget som en röd tråd. Studien visade också att när arbetsgruppen nått det kollegiala lärandet, innebar det att individerna tog hjälp av varandra och att de såg varandra som ett stöd. Genom det tog de lärdom av varandra.

Orosanmälan

En svensk studie (Sundell och Colibiörsen, 1999) visade på en osäkerhet i kunskapen om när en orosanmälan inom förskolan bör göras. Det visade sig att ungefär en tredjedel av de misstankar professionella inom förskolan hade om att ett barn kunde fara illa anmälde det, vilket innebar att två tredjedelar inte anmälde sin oro. Det framkom också att 8 % av personalen i förskolan uppgav att de varje månad kommer i kontakt med barn som misstänks vara utsatta för sexuella övergrepp. För jämförelse visade siffror att skolpersonal uppgav 7 % i samma fråga. Nästan alla deltagande pedagoger i förskolan var medvetna om att de omfattas av anmälningsskyldigheten (96 %). Men endast 58 % av dessa pedagoger kände till att en orosanmälan skall göras även då endast *misstanke* finns om att barn far illa (Sundell och Colibiörsen, 1999).

Lundén (2004) menar att om oron kring ett barn handlar om fysisk misshandel som på så vis ger tydliga framträdanden på barnets kropp i form av blåmärken eller på andra sätt, anmäls det i högre grad jämfört med psykisk utsatthet. Detta går att koppla till barn som utsätts för sexuella övergrepp då det i vissa fall syns fysiska tecken även på det. Men Kenny (2001) menar att det sällan syns fysiska tecken i form av märken och liknande på barnet om de är utsatt för sexuella övergrepp, vilket då kan bidra till att färre fall av misstanke om barn som far illa anmäls. Om det finns oro gällande ett barn, menar Lundén (2004); Haj-Yahima (2008) och Walsh, Mathews, Rassafiani, Farell och Butler (2013) att förskolepedagogers utbildning och yrkeserfarenhet också påverkar om denna oro anmäls. Författarna menar att utbildning i ämnet sexuellt utsatta barn, samt utbildning i vilka signaler barnen använder sig av för att påvisa sin utsatthet för omgivningen, är av stor vikt. Lundén (2004) påpekar att utbildning i kombination med mångårig yrkeserfarenhet verkar vara framgångsfaktorer som gynnar att oro för ett barn anmäls. Likaså om den person som har oro över ett barn tror att en orosanmälan kommer leda till att barnet får det bättre, ökar det chansen för att en anmälan faktiskt görs. Lundén (2004) menar också att huruvida förskolepedagogerna väljer att göra en orosanmälan eller inte, har att göra med om det beslut som skall tas har koppling till starka emotionella känslor hos pedagogerna. Om pedagogen upplever sig starkt påverkad emotionellt tycks det vara svårare att fatta ett beslut, eftersom det är påfrestande rent känslomässigt för den som skall avgöra utfallet i en känslomässigt laddad fråga (Lundén, 2004). Vidare menar Lundén (2004) att ytterligare en faktor som påverkar huruvida en orosanmälan görs eller inte är hur mycket kunskap pedagogen känner sig ha gällande barnet och dess familj, men också kunskap om sexuella övergrepp mot barn är av stor betydelse. Detta styrks i en annan svensk studie gjord av Östberg, Backlund & Wiklund (2012). De genomförde i sin studie fokusgruppintervjuer med förskolepedagoger, BVC-sköterskor och socialtjänst. Slutsatserna författarna drar är att både förskolepedagoger och BVC personal har en önskan om ett preventivt arbete tillsammans med socialtjänsten så att pedagoger och sjuksköterskor känner sig tryggare innan dess att en anmälan skall göras.

Som nämndes tidigare visar studier att förskolepedagoger sällan uppmärksammade signaler på fysiska övergrepp på barnen (Lundén, 2010; Kenny, 2001). Detta kan enligt Lundén (2004) hänga samman med att personal inom förskolan ibland har en snäv bild av den anmälningsskyldighet som de faktiskt har. Denna snäva bild pekade på att det som ansågs självklart att anmäla var om föräldrarna uppträdde våldsamt eller bar på ett synligt

missbruk, om det fanns tydliga tecken på kroppslig misshandel mot barnet, tydliga tecken på sexuella övergrepp eller om det var klart uppenbart att det rädde mycket dåliga levnadsförhållanden för barnet. Att denna stereotypa bild om vad som skall anmälas råder hos vissa av pedagogerna, ökar risken för att ett barn riskerar att utveckla en sämre hälsa, fara illa och inte får det stöd från samhället som den behöver (Lundén, 2004).

I Östberg, Backlund och Wiklunds (2012) studie framkom att pedagoger och BVC - sköterskor har ett "formellt" och ett "resonerande" förhållningssätt gentemot anmälningsplikten. Det formella förhållningssättet beskriver författarna är den anmälningsplikt som pedagogerna känner till att de är skyldiga att förhålla sig till och som de teoretiskt kan ta till sig. Det vill säga att en oro kring ett barn alltid leder till en orosanmälan. Med det förhållningssättet förs ansvaret kring barnets utsatthet över på socialtjänsten, genom att en orosanmälan utförs. I det resonerande förhållningssättet görs överväganden och bedömningar i det enskilda fallet av pedagoger/BVC- sköterskor och anmälan och överlämnandet till socialtjänsten blir en sista utväg. Detta motiveras genom ett resonemang om att värna om kontakten och relationen som pedagoger/BVC- sköterskor har tillsammans med barn och förälder. Det finns en rädsla hos de professionella att relationerna mellan barn och föräldrar skall skadas, och att det då finns en risk att föräldrarna byter verksamhet för barnet, vilket kan leda till att tillsynen över barnet försvåras (Östberg, Backlund & Wiklund studie, 2012).

Sjukvården

I en avhandling av Veronica Svärd (2016) belyser hon sjukvårdspersonalens roll i att göra orosanmälan. Sjukvården innefattas av samma lagstiftning som förskolan och som övriga yrkesverksamma som arbetar med barn gör. Därför finner vi hennes resultat värdefulla för vår studie då intressanta diskussioner från hennes resultat går att dra paralleller till förskolans organisation.

Genom två omfattande studier på flertalet av Sveriges barnsjukhus, kom Svärd (2016) fram till att sjukvårdspersonalen agerar på ett sådant sätt att författaren anser att de har ett handlingsutrymme i sina bedömningar om de skall anmäla eller inte. Sex av tio hade vid enstaka tillfällen avstått från att göra en anmälan trots en misstanke. Det visade sig också att läkare och kuratorer stod för de flesta av anmälningarna, samt att det var väldigt få

sjuksköterskor och undersköterskor som rapporterade att de gjort en anmälan. Svärd (2016) hävdar att lagen inte går att tolka som att den skall ge ett sådant handlingsutrymme samt att lagen inte pekar ut en viss typ av profession som skall stå för anmälan. Lagen säger att all misstanke skall anmälas av den som misstänker att ett barn far illa. Sjukvårdspersonalens upplevda handlingsutrymme menar Svärd (2016) går att förstås genom att personalen arbetar med familjer och behöver ha en förståelse för bland annat individernas sociala villkor. Läkare och kuratorer står i stor utsträckning för de orosanmälningar som görs, vilket kan ses som en rådande sjukhushierarki som formar en sjukhuskultur, men som inte stämmer överens med socialtjänstens intentioner. Sjukvårdspersonalens kunskapsbrist gällande att göra orosanmälan samt det handlingsutrymme som de har skapat kring att göra orosanmälan, innebär en risk för att barn som blir utsatta inte uppmärksammas. Ytterligare en risk i detta är att sjukvårdspersonalen inte känner stöd till organisationen, vilket kan leda till brister i det praktiska arbetet med att anmäla när ett barn far illa (Svärd, 2016).

Sammanfattning tidigare forskning

Studier visade att förskolelärares kunskap är viktig för att kunna förebygga, upptäcka och rapportera sexuella övergrepp (Walsh, Mathews, Rassafiani, Farell & Butler, 2013; Márquez-Flores, Márquez-Hernández & Granados-Gámez, 2016; Grobler, 2014). Men det visar också att stödet från organisationen är viktig för att pedagoger ska kunna upptäcka sexuella övergrepp (Márquez-Flores, Márquez-Hernández & Granados-Gámez, 2016). Lundéns (2004) studie visar att det är negativt att verksamheter saknar framarbetade riktlinjer för att upptäcka sexuella övergrepp och om riktlinjer finns, är det viktigt att dessa regelbundet lyfts upp i arbetsgruppen.

Gällande att upptäcka sexuella övergrepp påtalar Lundén (2004) att det finns en skillnad i vad pedagoger upptäcker och ser som tecken på sexuella övergrepp. Detta menar Lundén (2004) kan bero på hur lång erfarenhet pedagogerna har av att ha varit yrkesverksamma förskolepedagoger, både inom yrket men också på den specifika arbetsplatsen.

Gällande forskning kring orosanmälan till socialtjänst visar en studie på att BVC/förskolepersonal använder både formellt och resonerande förhållningssätt till anmälningsplikten som framgår i 14 kap. 1 § Socialtjänstlagen (Östberg, Backlund &

Wiklund, 2012). I Svärds (2016) studie lyfts främst faran kring bristande kunskap och stöd från organisationen gällande orosanmälan.

Sammantaget visar denna forskning på flertalet faktorer som medverkar och möjliggör hur pedagogernas chanser ser ut gällande att upptäcka sexuella övergrepp mot barn.

Teoretisk utgångspunkt

Vi utgår från institutionell teori där handlingsutrymme och isomorfism behandlas. Inom handlingsutrymme belyses kunskap, professionalitet samt organisationens roll. Vi menar att det går att dra paralleller mellan handlingsutrymme och organisationens rutiner för att upptäcka barn som varit eller är utsatta för sexuella övergrepp. Men också att förskollärarna har ett handlingsutrymme gällande vad de uppmärksammar som oroväckande hos barnen, därav blir begreppet centralt för vår studie.

Institutionell teori

Den institutionella teorin kan hjälpa oss ge förklaringar till hur människobehandlande organisationer förhåller sig i den komplexa roll de har i ett modernt välfärdssamhälle (Johansson, 2015). En människobehandlande organisation är ett omfattande begrepp, men karaktärsdrag som finns hos dessa organisationer är att de arbetar med människor och har till uppgift att skydda, bibehålla och förbättra det personliga välbefinnandet hos människor (Johansson, Dellgran & Höjer, 2015).

Svensson, Johnsson & Laanemets (2008) förklarar att det inom institutionell teori går att tala om både organisation och institution. Organisation står för den administrativa delen, där bedrivs rationell och opersonlig verksamhet mot ett visst mål. En institution är uppbyggt av normer, värden och uppfattningar. På så vis blir begreppet organisation den administrativa förvaltningen och institutioner de kunskaper, uppfattningar och förgivettaganden som råder inom det specifika området (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). Skolan är en institution i samhället där befolkningen har en specifik uppfattning om vad en skola är för något, vad den skall göra, hur den ser ut m.m. Skolan som organisation och med dess administrativa del kan se olika ut beroende på skolans förutsättningar. Till exempel kan skolans förutsättningar skilja sig från storstad till landsbygd (Svensson, Johnsson och Laanemets, 2008). Svensson, Johnsson och Laanemets, (2008) menar att ju mer institutionaliserad en organisation är desto mer lika blir de handlingar som professionerna inom organisationen gör eftersom deras uppfattningar är mer likvärdiga. Meyer och Rowan (1997) (refererad i Eriksson-Zetterquist, 2009) menar att, om en organisation skall kunna fortsätta existera och göra det med

framgång, krävs det att organisationen kan rätta sig efter och styrka sin plats gentemot andra organisationer och institutioner i omgivningen.

Hur en institution hanterar olika situationer och hur dess rutiner ser ut gällande olika händelser, har påverkan från institutionen i sig och hur händelser tidigare hanterats inom verksamheten (Eriksson-Zetterquist, 2009; Kalling & Styre, 2015). Vidare menar March och Olssen (1989), (refererad i Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2015) att människor och organisationer vill hålla sig borta från kaos och oordning, vilket för med sig att både människor och organisationer inrättar sig och kan tillägna sig ett beteende som grundar sig i hur omkringliggande strukturer ser ut. Detta innebär i den institutionella teorin att när människor kommer in som nya individer i en organisation, strävar de efter att kartlägga normer och strukturer för vilket beteende de som person skall ha och anpassar sig därmed till organisationen. Genom det tar personen också till sig de regler som finns inom organisationen. När denna process sker hjälper det till att ordna stabilitet och förutsägbarhet samtidigt som det finns utrymme för flexibilitet och anpassning (March & Olssen, 1989, refererad i Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2015). Det kan verka motsägelsefullt att det både kan rymma stabilitet och förutsägbarhet samtidigt som flexibilitet finns. Berger och Luckmann (1998) förklarar det genom att människan har ett behov av att skapa mönster i de handlingar vi utför. När dessa handlingar sker med mer eller mindre automatik skapas också utrymme som kan användas för djupare reflektioner och nyskapande. Det är delvis här som medarbetarnas eget handlingsutrymme rymms (Berger & Luckmann, 1998).

Institutioner innehåller en viss struktur och ordning vilket enligt Douglas (1986) (refererad i Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2015) hjälper till när beslut skall tas om hur vi i en viss situation skall handla. Men det kan också resultera i ett dilemma. Dilemmat består i att institutionen på ett sätt hjälper till att vägleda vid tveksamhet och otrygghet gällande en handling. Samtidigt kan individerna genom institutionens ramar av ordning hämmas i sin egen möjlighet att tolka omgivningen. Denna hämning kan innebära att kunskap som var och en av individerna i institutionen individuellt besitter, ombildas för att passa in i institutionens ramar (Douglas, 1986, refererad i Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2015). Detta kan hänga samman med det som March och Olssen (1989), (refererad i Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2015) menade med att individerna anpassar sig till organisationen när de blir en del av den.

Institutionell teori innefattar enligt ovanstående text både ramar och regler samtidigt som flexibilitet finns. I denna flexibilitet finns det handlingsutrymme som individerna besitter inom en institution (Eriksson-Zetterquist, 2009; Kalling & Styhre, 2015).

Handlingsutrymme

Handlingsutrymmet som en individ inom en organisation besitter är beroende av flera olika faktorer (Lipsky, 1980; Svensson, Johansson & Laanemets, 2008). Lipsky (1980) menar att hur handlingsutrymmet hanteras och omsätts i praktiken är beroende av två faktorer. Dels är det de förutsättningar som finns inom den specifika organisationen, med organisationens gränser, ramar, rutiner och uppdrag för hur arbetet skall bedrivas. Men handlingsutrymmet är också beroende av individuella egenskaper hos var och en av de som befinner sig inom organisationen. Dels är det individens egen kunskap och hur interaktionen mellan organisation och individ ser ut. Dels interaktionen mellan organisationen och utomstående individer och organisationer, men också interaktionen mellan individer till individ i organisationen (Lipsky, 1980).

Professionell roll

De individuella egenskaper som påverkar hur handlingsutrymmet nyttjas menar Svensson, Johansson och Laanemets (2008) delvis är huruvida individen i sitt yrke klarar att vara professionell. Som en del i den professionella roll som en individ skapar sig i yrket, är kompetens och kunskap samt specifika förmågor centrala. De specifika förmågorna kan vara att socialsekreterare lär sig att möta människor i utsatta livssituationer eller att personal i förskolan blir uppmärksamma på barns signaler oavsett om de är av positiv eller negativ sort (Svensson, Johansson & Laanemets, 2008). Kompetensen och de specifika förmågorna menar Svensson, Johansson och Laanemets (2008) är nödvändiga för att kunna utföra ett yrke på bästa möjliga sätt. En del i att vara professionell är också att kunna använda sina färdigheter i det praktiska arbetet, både genom teoretisk och mer abstrakt kunskap (Svensson, Johansson & Laanemets, 2008). Dellgran och Höjer (2000) menar att denna kunskap inte enbart är förenad med teoretisk utbildning eller kunskap som konkret går att läsa sig till. Utan att det också handlar om erfarenheter som individer får genom sitt yrkesliv och att dessa erfarenheter sedan på ett ansenligt och skickligt sätt skall kunna omsättas i

det praktiska arbetet (Dellgran & Höjer, 2000). Nygren (2006) resonerar kring olika former av kunskap som går att relatera till den erfarenhetsbaserade kunskapen. Han menar att vi lär genom och av varandra och att det är en nödvändighet för att kunna ge andra människor omsorg. Vidare menar Nygren (2006) att både teoretisk kunskap samt kunskap inlärd genom erfarenhet behövs. Anledningen menar han är att teoretisk kunskap skapar en grund för reflektion. Reflektionen av våra erfarenheter leder i sin tur till att kunskap skapas (Nygren, 2006).

Lipsky (1980) menar att den som utövar en professionell roll gör detta utifrån sina individuella sätt att hantera situationer på samt egna värderingar och gränser. I och med det skapas ett utrymme att göra bedömningar och efter det ta beslut om en eventuell åtgärd. Det innebär en autonomi för varje individ (Lipsky, 1980). Castro 1992 (refererad i Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008), menar att individuella kunskaper och normer är en grund i autonomi samt möjligheten för individer att göra egna bedömningar.

Organisationens ramar för handlingsutrymme

Som nämndes ovan ryms autonomi som en del i det individuella handlingsutrymmet. Enligt Lundström och Sunesson (2006) begränsas och styrs den individuella autonomi till viss del av de organisatoriska förutsättningarna och ramarna. Svensson, Johnsson & Laanemets (2008) menar att det blir påtagligt när arbetet bedrivs i den offentliga sektorn, eftersom det där finns åtskilliga förordningar, politiska beslut samt lagar att förhålla sig till.

Isomorfism

Organisationer som befinner sig inom samma område, såsom skola eller socialtjänst, är oftast formade och agerar på liknande sätt samt att de efterliknar varandra i beslut som fattas, detta kallat isomorfism (Johansson, 2002, refererad i Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). En anledning till det kan enligt Eriksson-Zetterquist (2009) vara att organisationen strävar efter professionalisering och att anställa personal som besitter snarlik utbildning. Det utgör då en risk för att personalen skall göra alltför likartade bedömningar i olika situationer. DiMaggio och Powell (1883), (refererad i Johansson 2015)

kallar denna form av isomorfism som handlar om professionalisering för normativ isomorfism.

Metod

Nedan beskrivs genomförandet av studien. Etiska aspekter diskuteras samt de kvalitetskriterier som är av vikt vid genomförandet av en kvalitativ studie. En kritisk metoddiskussion återfinns i slutet av uppsatsen.

Studiens syfte är att lyfta fram förskolepedagogers resonemang gällande barn som varit eller är utsatta för sexuella övergrepp, samt deras resonemang kring orosanmälan. I och med det är det som uttalas i ord av vikt att få fram, vilket gör att kvalitativ metod är lämplig (Bryman, 2011).

Metodval

För att försöka uppnå syftet med studien valdes fokusgruppintervjuer som metod för datainsamling. Intervjustudier lämpar sig för att studera människors syn på den kontext de befinner sig i, men också när det finns en önskan att få fram en beskrivning på människors egen uppfattning om ett område eller ämne (Kvale & Brinkmann, 2014). Wibeck (2010) menar att det i en fokusgruppintervju finns stor chans att få fram fler perspektiv och större bredd i materialet jämfört med enskild intervju. Det är även gynnsamt med fokusgrupper vid känsliga och tabubelagda ämnen då gruppinteraktionen gör det lättare att diskutera åsikter och synpunkter som annars kan vara svåra att prata om (Kvale & Brinkmann, 2014).

Urval

Då fokusgrupper är vald metod för datainsamling och det finns ett givet ämne att studera, är urvalet strategiskt för att vi vänt oss till en specifik profession (Wibeck, 2010). Genom det strategiska urvalet valdes förskolepedagoger ut som den profession som lämpar sig att diskutera ämnet som studien berör och som forskningsfrågan syftar till.

För att skapa fokusgrupper skickades ett E-post (se bilaga 1) till rektorer på olika förskolor som en första kontakt. E-posten innehöll information om studien samt förfrågan om deltagande. I en medelstor svensk stad i södra Sverige skickades åtta E-post till rektorer på kommunala förskolor samt sex E-post till rektorer på privata förskolor. I en mindre svensk

stad i södra Sverige skickades åtta stycken E-post till rektorer på kommunala skolor samt två stycken till privata förskolor. Totalt tillfrågades 36 förskolor att medverka. Städerna valdes först ut genom ett bekvämlighetsurval. Vi valde städer som ligger geografiskt nära våra hemorter med hänsyn till restider. I den större staden utfördes urvalet genom att besöka kommunens hemsida där en alfabetisk lista på förskolor fanns. Genom att vi bestämde en siffra, till exempel siffran sju, valde vi på ett systematiskt sätt ut åtta förskolor. Det gick till så att vi tittade på listan och började med att välja ut första förskolan och sedan tillfrågades var sjunde (påhittad siffra) förskola, tills vi nått åtta stycken. Vi valde att stanna på åtta för att vi inte skulle behöva avfärda förskolor om flertalet önskade delta. I den mindre kommunen skickades förfrågan till samtliga förskolor, eftersom de åtta tillfrågade rektorerna i många fall var rektorer för fler än en förskola, det gjorde att alla kommunala förskolor blev tillfrågade att delta i studien.

Genom kontakt med rektorn på en förskola bokades en tid för fokusgruppintervju, det var således rektorns ansvar att fråga förskolepedagogerna vilka som var intresserade av att vara med. Wibeck (2010) menar att använda kontaktpersoner är en form för att få deltagare till fokusgrupper. Med det menar författaren att en person kontaktas som i sin tur förmedlar personer som eventuellt kan delta i fokusgruppen. En fokusgrupp skapades genom att pedagogerna på den aktuella förskolan kontaktade oss genom telefon och anmälde sitt intresse. För två av fokusgrupperna delgav rektorerna oss ett telefonnummer till vardera förskolan och rektorerna meddelade oss då att pedagogerna hade ett intresse av att delta i vår studie. Genom det kunde vi kontakta förskolepedagogerna för att boka in en tid för fokusgruppen.

Datainsamlingsmetod

Totalt hölls tre fokusgrupper. Målet i studien var att genomföra minst tre fokusgrupper, då det fanns förhoppning om att då få tillräcklig bredd i materialet, vilket vi upplevde oss få i stora drag då fokusgrupperna diskuterade en rad olika ämnen. I första gruppen var det tre deltagare, i andra gruppen fyra och i tredje gruppen tre deltagare. Enligt Wibeck (2010) skall en fokusgrupp innehålla minst tre deltagare för att få vara en fokusgrupp. För att alla i fokusgruppen skall få chans och utrymme att prata är det bra att inte ha fler än sex deltagare. Det är även lämpligt med ett mindre antal gruppmedlemmar vid känsloladdade ämnen, då det kan ge större utrymmer för reflektion och eftertanke hos deltagarna, vilket

på så vis kan öka deras grad av engagemang (Dahlin Ivanoff & Holmgren, 2017). Vid planeringen av vår studie resonerade vi kring hur deltagarna skulle uppleva det att resonera kring sexuella övergrepp mot barn. För oss var det viktigt att alla deltagarna skulle få möjlighet att komma till tals, därför strävade vi i vår studie efter att ha 3-6 deltagare per grupp.

Fokusgrupperna hölls på respektive förskola som respondenterna var verksamma på och varje intervju varade i ungefär 60 minuter. Inledningsvis under våra fokusgruppintervjuer informerade vi om vad en fokusgrupp är för något och vad som förväntas av dem som deltagare och vad vår roll som moderator var. På så vis fick deltagarna information om att de inte behövde nå samförstånd i frågorna, utan att fokusgruppens syfte var att pedagogerna fritt ska kunna diskutera och reflektera över frågorna sinsemellan. Detta upplevde vi gav en trygghet till pedagogerna, även om flertalet pedagoger lyfte att det är ett tungt ämne som inger en osäkerhet att prata kring. Respondenterna i respektive fokusgrupp var kända för varandra då de kom ifrån samma arbetslag. Wibeck (2010) menar att detta kan vara av fördel eftersom det möjliggör att alla kommer till tals samt att det är lättare att hitta deltagare till grupperna om detta tillvägagångssätt används. Dahlin Ivanoff och Holmgren (2017) skriver att det är viktigt att skapa homogenitet i grupperna. Med det menas att det är viktigt att deltagarna har liknande erfarenheter så att en diskussion kan skapas. Det är också viktigt med en heterogenitet, vilket då skapar förutsättning för att det i fokusgruppen finns en mångfald av olika perspektiv gällande ämnet (Dahlin Ivanoff & Holmgren, 2017). Heterogeniteten i vår studie bestod av skillnader i ålder på pedagogerna som deltog samt hur länge de varit verksamma pedagoger i förskolan. Förskolepedagogerna kunde uppleva befinna sig i en obekvämlig situation när deras syn på sitt arbete och förhållanden som påverkar hur de arbetar lyftes fram i fokusgruppen. Med anledning av det gjordes ett aktivt val att enbart ha förskolepedagoger med i fokusgrupperna och inte låta rektorer eller chefer delta. Wibeck (2010) menar detta kan vara fruktbart då forskningsfrågan handlar om personer som bedriver arbete på den aktuella platsen för undersökningen, vilket är fallet i vår studie.

Fokusgrupperna var utformade med ett semi-strukturerat upplägg vilket innebär att specifika frågor finns utformade (Kvale & Brinkmann, 2014). Det ger moderatorn utrymme att ställa de frågor som skall lyftas upp samt ge respondenterna största möjliga utrymme att prata sinsemellan. Frågorna som ställdes var av öppen karaktär för att på så

vis möjliggöra en bredd i svaren och i dialogerna mellan förskolepedagogerna (Wibeck, 2010).

En intervjuguide (se bilaga 2) sammanställdes innan genomförandet av fokusgrupperna. Frågorna togs fram utifrån studiens syfte samt våra tre frågeställningar. Vi formulerade en öppen fråga som ställdes inledningsvis sedan tre till fyra intervjufrågor per frågeställning. Vi formulerade en avslutande fråga för att runda av intervjun och ge möjlighet till kompletterande reflektion.

Varje fokusgrupp spelades in och transkriberades. Det skriftliga materialet kodades, tematiserades och slutligen analyserades. Mer om analysmetod återfinns längre fram i kapitlet.

Vetenskapliga artiklar

De vetenskapliga artiklar som använts har sökts genom databasen Sociological Abstracts. Vi ville att alla artiklar skall vara peer reviewed. För att finna den nyare forskning som genomförts begränsades sökningarna till att omfatta artiklar publicerade från år 2008. Dock finns äldre artiklar med vid enstaka tillfällen då det ansågs relevant. För att finna ytterligare artiklar användes också sökmotorn Primo som nåddes genom högskolebiblioteket. De sökord vi använt oss av i olika kombinationer i databasen är teachers, knowledge, child, sexual, abuse, preschool, report, sexuella, övergrepp, barn, orosanmälan.

Relevant fakta har också inhämtats från olika Svenska myndigheter, genom Brottsförebyggande rådet och Socialstyrelsen.

Sekundärsökning har också använts för att finna litteratur och artiklar. Genom detta tillvägagångssätt att söka artiklar, studeras referenslistor i relevanta artiklar för att på så sätt finna ytterligare litteratur som av oss ansågs lämplig i vår studie (Östlundh, 2012).

Analysmetod

En tematiserad analys genomfördes på transkriberingen av den insamlade empirin. Enligt Bryman (2011) kan en tematisk analys genomföras på olika sätt men det centrala är att

forskaren söker efter teman och underteman. För en del författare är teman samma sak som kod men en del anser att ett tema kan innefatta grupper av koder. Materialet läses och går igenom flertalet gånger för att koda materialet (Bryman, 2011).

Vi började med att var för sig bearbeta materialet och finna teman. Vi letade efter teman som samtliga grupper talat om. Eftersom vi redan under intervjuernas gång hade sett gemensamma drag av teman upplevde vi det relativt okomplicerat att finna fyra stora teman. Dessa teman blev omfattande, vilket gjorde att vi efter bearbetning och diskussion hittade tio underteman till våra huvudteman. Eftersom det var ont om tid tills materialet skulle vara sammanställt, delade vi upp materialet och bearbetade två stora teman med dess tillhörande underteman "var för sig". Detta kan ha påverkat analysen på så vis genom att våra teman blev analyserade av en författare, vilket vi försökte motverka genom att den andra författaren medverkat med synpunkter och en kritisk reflektion. Vi hade under arbetets gång ett förhållningsätt likt abduktion, genom att vi rörde oss mellan teori och empiri under större delen av arbetet. Teorin var inte förutbestämd vid datainsamlingen och tematiseringen av empirin, utan teorin bestämdes i slutskedet av tematiseringen.

I analysen görs hänvisningar till citat sagt av våra deltagare som återfinns under resultat. För att lättare förstå vilken grupp och vilken deltagare som vi syftar till, gör vi förkortningar. Det ser ut enligt följande exempel: Grupp 1 deltagare 1, förkortas G1:D1.

Kvalitetskriterier

Bryman (2011) skriver att validitet och reliabilitet lämpar sig mindre bra för kvalitativ forskning. Detta eftersom kvalitativ forskning inte handlar om mätningar och inte har till syfte att kunna generaliseras så som kvantitativ forskning. Mer användbart blir begreppet tillförlitlighet som består av fyra delkriterier: *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* samt *styrka och att konfirmera*. Vi kommer nedan förklara kriterierna en i taget samt sätta det i relevans för vår studie.

- *Trovärdighet* - För att skapa trovärdighet i resultatet behövs det säkerställas att forskningen utförts enligt regeln att resultatet rapporteras till dem personer som varit med i studien så dem kan bekräfta att forskaren uppfattat rätt (Bryman, 2011).

Våra medverkande har inte fått möjlighet att läsa resultatet innan dess att studien lämnats in för examination på grund av vår tidsbegränsning. Detta kan påverka trovärdighet. Däremot gavs deltagarna möjlighet att under fokusgruppintervjuerna bekräfta eller dementera de som deltagarna sagt gentemot varandra. Vi moderatorer upprepade också på en del ställen det som hade sagts, på så vis blev resonemanget bekräftade ytterligare en gång.

- *Överförbarhet* - Eftersom kvalitativa studier oftast handlar om att få ett djup och inte en bredd på ett fenomen som studeras, eftersträvas en fyllig och detaljerad beskrivning av det som ingår i studien. På så vis kan läsaren tillgodogöra sig den informationen och på egen hand bedöma om resultaten är överförbara till en annan miljö, med en annan typ av studieobjekt (Bryman, 2011). Vi har i vår studie försökt ge så tydlig information som möjligt om studiens genomförande och det som studerats. Men vår studies överförbarhet begränsas med tanke på det låga antalet deltagare i studien.
- *Pålitlighet* - För att stärka pålitligheten krävs en fullständig och tillgänglig redogörelse för hur forskningsprocessen gått till (Bryman, 2011). Vi har under kapitlet metod beskrivit vårt tillvägagångssätt så tydligt som möjligt utan att påverka konfidentialitetskravet gentemot våra medverkande. Vi har utgått från samma intervjuguide under alla tre intervjuerna och har inte reviderat den mellan intervjuerna.
- *Styrka och konfirmera* - handlar om att forskaren skall förhålla sig objektiv samt inte medvetet påverkas av personliga värderingar eller låta teoretiska inriktningar påverka resultatet och slutsatsen (Bryman, 2011). Vi har i vår intervjuguide försökt skapa öppna frågor som ger deltagarna möjlighet att svara fritt. Dock har vi genom frågorna försökt få fram svar som rör bland annat faktorer som kan bidra eller missgynna tryggheten gällande att upptäcka sexuella övergrepp samt att göra en orosanmälan. Därav finner vi det viktigt att intervjuguiden finns med som bilaga till denna rapport. Under kodningen och tematiseringen av materialet har vi försökt hålla oss neutrala genom att sträva efter att inte påverkas av den tidigare forskning som vi fann, eller av våra egna individuella erfarenheter. Materialet analyserades utifrån flera infallsvinklar och synsätt eftersom teoriansatsen inte var förutbestämd.

Vid framskrivandet av resultat, analys och diskussion har den teoretiska inriktningen i uppsatsen haft en stark påverkan på hur framställningen blev. Detta anser vi är nödvändigt då vårt resultat skall analyseras utifrån teori och tidigare forskning.

Etiska överväganden

Under genomförandet av vår studie fanns etiska aspekter med i hela processen. Syftet med det var att skydda medverkande i studien från kränkningar och intrång, samt att ta ansvar gentemot de föräldrar, barn och andra som indirekt kunde påverkas av studieresultatet. Detta enligt riktlinjer från Vetenskapsrådet (2017).

Gällande dessa etiska överväganden lyfter Bryman (2011) upp fyra huvudpunkter som skall säkerställas alla deltagare i studien. Dessa är *informationskrav*, *samtlyckeskrav*, *konfidentialitetskrav* samt *nyttjandekrav*. Sammanfattningsvis innebär dessa etiska aspekter i stora drag om att deltagarna i studien skall få information om studiens syfte. De skall förstå att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kan avbrytas sin medverkan, att uppgifter om deltagarna skyddas från obehöriga, samt att den insamlade empirin endast får användas för studiens syfte (Bryman, 2011).

Nedan följer ett resonemang utifrån vår studies genomförande.

Konfidentialitetskravet uppfylldes på det sätt att ingen av deltagarnas namn, namn på förskola eller kommunens namn förekom i rapporten av studien, vilket är starkt kopplat till anonymiteten. Genom detta skyddas också deltagarnas integritet (Bryman, 2011). I början av fokusgruppen gavs också information om att inget av det som deltagarna berättade skulle framföras till deras chef/ rektor för att på så vis stärka deltagarnas skydd.

I det första E-post som skickades till rektorena för att rekrytera deltagare till fokusgruppen, gavs kortare information om studiens syfte. De deltagare som sedan tackade ja till att delta berättade att de fått ta del av mejlet med information via sin rektor. Vid tillfället för fokusgruppen gavs information muntligen till samtliga respondenter om studiens syfte. Pedagogerna fick också tydlig information om att deltagandet var frivilligt

och att de när som helst fick avbryta deltagandet utan att behöva uppge skäl samt att det insamlade materialet då skulle tas bort. I och med detta uppfylldes *informationskravet*.

Genom att deltagarna fick information om studiens syfte samt deras etiska rättigheter i form av frivillighet och rätten att närsomhelst avbryta ansågs *samtycket* vara starkt muntligen.

Nyttjandekravet uppfylldes på det sätt att det insamlade materialet bara användes i studiens syfte. Respondenterna blev väl informerade om det, både skriftligt före fokusgruppen samt muntligt vid tillfället då fokusgruppen ägde rum. Respondenterna fick också information om att det inspelade och transkriberade materialet kommer förstöras när uppsatsen är examinerad.

Resultatanalys

I detta kapitel redovisas de fyra huvudteman som tagits fram genom en tematisk analys, *organisation, pedagogers upplevda kunskap, kollegialt stöd* samt *anmäla eller inte anmäla*. I dessa inkluderas tio underteman. Resultatet analyseras utifrån tidigare forskning och institutionell teori där begreppet handlingsutrymme är i fokus.

Tema 1, Organisation

I vår empiri fann vi att pedagogers upplevda stöd från rektorer starkt hänger ihop med förskolans rutin av vem som utför orosanmälan till socialtjänsten, detta kommer presenteras under undertemat *rutiner och upplevt stöd från rektorer*. Ett annat undertema vi tänker ligger under organisationens paraply är hur införandet av ny kunskap såg ut hos våra intervjuade grupper, detta kommer presenteras under temat *tillvägagångssätt för införandet av kunskap*.

Rutiner och upplevt stöd från rektorer

Samtliga deltagare i vår studie kände till sin anmälningsskyldighet, enligt 14 kap 1§ Socialtjänstlagen. Majoriteten av deltagarna var bekanta med den rutin förskoleverksamheter enligt vår tolkning verkar ha byggt upp av att det är rektorn som utför den formella anmälan till socialtjänsten, efter det att pedagogerna uttryckt sin oro till rektorn. *"Dom står alltid för anmälan med, det är ju inte vi, det är alltid dom (rektorerna) för att dom (vårdnadshavarna) inte ska gå på oss"* (Grupp 1, deltagare 2).

Samtliga intervjuade grupper uttryckte ett starkt förtroende och en stöttning från sina rektorer. Vi tolkar det som att pedagogerna känner både en generell stöttning, men deltagarna uttryckte även ett specifikt stöd när de fann oro för ett barn och när pedagogerna ville göra en orosanmälan. Deltagarna beskriver relationen mellan pedagoger och rektorer som välfungerande. Om pedagogerna förmedlar en oro till rektorerna upplever de att de alltid blir lyssnade till och att rektorerna tar deras oro på största allvar:

Dom skulle lyssna på oss, skulle man säga något sådan skulle dem ta det på allvar på en gång! De skulle inte vifta bort de eller känna att det är... de gånger

de har varit andra grejer har de tagit tag i det på en gång (Grupp 2, deltagare 1).

Gällande kännedom om den uppbyggda rutinen av att rektor gör den formella anmälan till socialtjänsten, diskuterade två deltagare i fokusgrupp 3 så här:

D4: Men är det verkligen så att, om vi känner oro för ett barn som skulle berätta något för oss, måste vi invänta retorn då?

D1: Det är alltid rektorn som står för anmälan

D4: Jag trodde det var vi som hade anmälningsplikten och att det är vi som skulle.

D1: Ja men jag tänker om rektorn är sjukskriven ringer vi väl hem till dem, så det blir gjort. Vi får ju alltid tag på någon.

D4: Ja jag har ju aldrig varit med om det (gjort orosanmälan). Om rektor varit här hade jag absolut pratat med rektorn först, de hade jag också.. sen hade jag kanske om det var av tillräcklig allvarlig karaktär ringt soc direkt. För att jag känner att jag har anmälningsplikt, det ligger hos mig som förskollärare tänker jag.

Stödet från organisationen är viktigt för att kunna upptäcka om ett barn varit utsatt för sexuella övergrepp (Östberg, Backlund & Wiklunds, 2012). Vi kan dra paralleller till studien av Svärd (2016) som visade på att sjukvårdspersonal som hade brister i kunskapen gällande orosanmälan och som saknade stöd från den egna organisationen, riskerar att brista i det praktiska arbetet med att anmäla barn som far illa. Vi ser dock en skillnad i processen att göra en orosanmälan som skiljer sjukvården och barnomsorgen ifrån varandra. Svärds (2016) studie visar tydligt på den tvetydighet som råder inom sjukvården gällande vem som skall stå som anmälare. Vår studie visar på att den rollen inom barnomsorgen verkar vara mer uttalad även om alla deltagare i vår studie inte kände till denna rutin (Se resonemang mellan D1 och D4). Östberg, Backlund & Wiklunds (2012) studie framhäver att det är just denna rutin som leder till att förskolepedagoger känner ett starkt stöd, eftersom pedagogerna till större del kan lämna över ansvaret kring orosanmälan på rektorerna, något som inte förekommer på samma sätt inom sjukvården (Svärd, 2016). En deltagare (D4) i

vår studie skiljer sig från Östberg, Backlund & Wiklunds (2012) studie genom att inte ha kännedom om rutinen men hen upplevde sig ändå känna ett starkt stöd från rektorerna. Denna pedagog kände till lagstiftningen väl och att lagen syftar till att det är den som finner oro som personligen har anmälningsskyldighet. En möjlig tolkning är att erfarenheter av att ha utfört en orosanmälan gör att pedagogerna blir mer insatta i uppbyggda rutinen att rektorn står som den formella anmälaren.

Betydelse av den väg som en orosanmälan till socialtjänsten tar, om den går via rektorn eller direkt från en pedagog, går inte att resonera fullt ut om inom ramen för denna studie. I vår studie framkom det att flertalet pedagoger uttryckte en stark lättnad över att rektorn stod som ansvarig anmälare. Eftersom majoriteten av pedagogerna upplever denna rutin som gynnande tänker vi att det kanske kan leda till att orosanmälan faktiskt blir gjord och att ingen pedagog "lägger undan" sin oro för att hen inte önskar stå själv som anmälare. Men vi kunde också se att några pedagoger kände stöd från rektorerna även om pedagogerna själva kunde tänka sig stå som anmälare. Detta tänker vi ligger mer i linje med socialtjänstlagens intentioner om att det är den som känner oro som skall göra orosanmälan. På så vis tolkar vi resonemanget från deltagare D4, som att lagen inte ger ett handlingsutrymme att delegera ansvaret vidare, utan att skyldigheten ligger hos vardera av pedagogerna.

Tillvägagångsätt för införandet av kunskap

Hur organisationen och pedagogerna tog till sig kunskap för att upptäcka barn som är eller har varit utsatta för sexuella övergrepp, skiljde sig något mellan grupperna. I en grupp uppgav pedagogerna att det är organisationens ledning i den aktuella kommunen, högre upp än rektorerna på den specifika förskolan, som hade plockat in material och riktlinjer till verksamheterna. Detta efter påtryckningar från föräldrar i och med *förskolebrevet*. Förskolebrevet är ett material från bolaget treskabinoll.se som riktar sig mot ett förebyggande arbete för att barnen inte ska utsättas för sexuella övergrepp på förskolan av någon personal verksam på förskolan eller ett annat barn. Detta hade den aktuella förskolan arbetat utefter i någon form och reviderat. Samtliga förskolor i vår studie saknade material och utbildning som pedagogerna kunde använda sig av för att se signaler/tecken som ett barn kan visa när hen varit utsatt för sexuella övergrepp i en annan miljö än i förskoleverksamheten:

Så då lyftes det ju sen har ju våra chefer också lyft det flera gånger. Men det har mer varit fokus på att barnen inte skall utsättas av någon här på förskolan. Inte så mycket på det här att man kan läsa av signaler vad som händer hemma... Man kan nog egentligen säga att det bara är fokus på det (Grupp 2, deltagare 1).

Förskolans verksamheter struktureras på liknande sätt då de alla måste följa läroplanen och gällande lagstiftning. Förskolan anställer också pedagoger med likvärdig utbildning. På så vis blir verksamheterna isomorfa (Johansson, 2002, refererad i Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). I vår studie kunde vi se en liknande övergripande struktur gällande att verksamheterna på något sätt arbetar för att stärka kunskapen kring sexuella övergrepp mot barn. Detta kan vi dock inte tolka som något formellt förhållningsätt att hantera införandet av material på till verksamheten, då det tycks visa sig att verksamheterna i vår studie tar till sig material på ett ostrukturerat sätt. Som tidigare nämnts hade en grupps ledning högre upp än rektor, arbetat med en ökad kunskap och infört rutiner för att barnen inte skulle utsättas för sexuella övergrepp av någon från förskolans personal eller annat barn i förskolan. I en annan grupp hade rektorn plockat in rädda barnens material "stopp min kropp" och i en tredje grupp hade en kollega plockat in samma material. Vi tolkar det första exemplet som ett sätt för en kommun att använda sitt handlingsutrymme på, genom att de på organisatorisk nivå mötte föräldrarnas oro och önskan om riktlinjer. Det var ett tillvägagångssätt för att försöka förhindra att barnen utsätts för sexuella övergrepp på förskolan. Men vi kan även se exempel på ett handlingsutrymme i de två andra grupperna, där en rektor och pedagog hade använt sitt handlingsutrymme för att stärka kunskapen i verksamheterna. Detta genom att en pedagog/rector på eget initiativ plockat in rädda barnens material "stopp min kropp". Vi tolkar detta som ett sätt för professionella att använda sitt handlingsutrymme på, men ser också ett bekymmer i detta. Det institutionella kravet förskolan som organisation har på sig, att anpassa sig efter att sexuella övergrepp mot barn ses som ett allvarligt socialt problem, gör att de försöker förhålla sig till de institutionella påtryckningarna utan struktur. En förskola följer påtryckningar från föräldrar, på en förskola har rektorn plockat in material och på en förskola har en engagerad pedagog tagit initiativ till att ta in material som de kan arbeta med. Tolkning av detta är att det tycks saknas en struktur och ett arbetssätt kring ämnet sexuella övergrepp. I saknad av det agerar pedagoger och organisationer utefter de normativa påtryckningar som den institutionella omgivningen ger. En möjlig tolkning är att ett tydligare arbetssätt

och riktlinjer, ger ett mindre handlingsutrymme till organisation och pedagoger, vilket kan leda till att pedagoger upplever en ökad förutsägbarhet och trygghet i ämnet.

I vår studie framkom det inte att någon förskola hade en framarbetad metod/utbildning eller riktlinjer som främjar att de upptäcker sexuella övergrepp mot barn när övergreppen begåtts utanför förskoleverksamheten. Vårt resultat stämmer överens med det Lundéns (2004) studie visade, att det i Sverige saknas framarbetade metoder som kan hjälpa pedagoger att uppmärksamma barn som varit eller är utsatta för sexuella övergrepp. Vi kunde inte heller finna internationella studier som visade på att pedagoger använder en speciell metod för att upptäcka barn som varit utsatta för sexuella övergrepp. Vi fann däremot en studie som framhäver vikten av att pedagoger är med och utformar regler/bestämmelser för att upptäcka barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp. Detta för att pedagogerna lättare kan ta till sig de bestämmelserna och förhålla sig till dem (Márquez-Flores, Márquez-Hernández & Granados-Gámez, 2016). Vi drar här en parallell till det material som deltagarna i vår studie pratade om, kallat "stopp min kropp". Vi gjorde en tolkning av att detta material användes som någon form av referenspunkt för utökad kunskap hos pedagogerna i ämnet, även om ingen deltagare benämnde detta material som en formell bestämmelse för hur pedagoger skall upptäcka när sexuella övergrepp mot barn har begåtts utanför förskolan. Lundén (2010) menar att verksamheter som har riktlinjer och håller dem levande regelbundet i personalgruppen har en större tendens att uppmärksamma barn med omsorgssvikt där sexuella övergrepp ingår. Vidare lämnar Lundén (2010) förslag på en så kallad teckenlista som hon menar kan vara gynnsamt för pedagoger att ta stöttning mot, för att på så vis upptäcka fler barn som misstänks vara utsatta på något sätt. I vår studie framkom det att förskolorna inte har eller använder sig av något som kan likna en sådan lista.

Tema 2, Att upptäcka

Undertemat *avvikande beteende* innehåller resultat och analys om vad pedagoger anser är tecken/signaler på att ett barn kan vara utsatt för sexuella övergrepp. I undertemat *professionalitet* handlar resultat och analys om hur en pedagog förhåller sig till och resonerar kring att ta till sig kunskap för att upptäcka signaler på att ett barn varit utsatt för sexuella övergrepp. Undertemat *inga frågor är för dumma*, handlar om kollegors roll för att upptäcka sexuella övergrepp hos barnen.

Avvikande beteende

Gällande pedagogernas upplevda kunskap av att se tecken och signaler på att ett barn varit utsatt för sexuella övergrepp, skiljde sig våra grupper något ifrån varandra. Två grupper uppgav att de kände en stor osäkerhet i vilka signaler/ tecken de skulle titta efter. Båda grupperna beskrev de verbala språket som den viktigaste signalen, att barnet uttrycker något verbalt som får pedagogerna att reagera. Denna verbala signal upplevde pedagogerna var lättare att följa upp och arbeta vidare med då den var mer konkret och beskrivande. De nämnde också leken som betydelsefull. Om barnen skulle leka något som avviker kan det få pedagogerna att reagera. Även ett gränslöst barn eller ett barn som betar sig avvikande kunde göra att de kände en allmän oro men dessa signaler upplevde pedagogerna som mer diffusa och innebar mer tolkningar som inte direkt fick dem att relatera till sexuella övergrepp:

Man skulle nog tänka så mycket annat om ett barn skulle dra sig undan eller bete sig annorlunda, så skulle man tänka massa andra saker men inte just det (Sexuella övergrepp) (Grupp 2, deltagare 1).

Den första grejen (tecknet) är vad barn säger, både till oss vuxna men kanske till kompisar också. Det är ju en sak, det lättaste att reagera på. Sen känns det inte självklart för mig vilka andra signaler vad man skall vara uppmärksam på [...] Sen är det väl också om man märker om barnet börjar förändras mycket åt det negativa, då vid beteendet här på förskolan, det reagerar man på som förskollärare och undrar vad kan det bero på? (Grupp 2, deltagare 3).

Den tredje gruppen belyser att det verbala språket är en sen signal på så vis att när ett barn berättar om ett sexuellt övergrepp misstänker de att övergreppen har begåtts under en längre tid:

Det är ju liksom deras vardag, att mamma eller pappa gör det mot mig. För dem har växt upp med det och tror att detta är fullständigt normalt beteende [...] jag tror det har kommit väldigt långt när barnen säger det, alltså det är liksom, det måste man reagera på innan (Grupp 3, deltagare 2).

Denna grupp beskrev också mer diffusa tecken/signaler som för dem upplevs som tecken på sexuella övergrepp. De hade också lättare att prata om vad de anser är tecken hos små barn som inte har ett verbalt språk:

Små barn, jag tycker oftast det är avvikande beteende. Antingen är dom väldigt, dom är små (syftar till att det är åldersmässigt små barn hen arbetar med), men dessa barn är väldigt små och pluttiga. Eller att dom, dom distanserar sig, den här normala kroppskontakten eller så att man håller i dom och att dom fryser till eller bara försvinner, som att dem går ur sig själva på nått vis som man reagerar på. Uch, det är jätte jobbigt. Men sen också att det verkligen är tecken, att det kanske är blod i blöjan och sånt. (Grupp 3, deltagare 2).

Och just den här rädslan (hos barnet) om man då, när man byter blöja och man tvättar och ska göra rent, att det liksom blir jätterädda. Onormalt rädda. Eller att vissa inte verkar bry sig, att dem liksom bara.. ja man märker liksom att dom lämnar (pedagog visar med kroppsspråket hur barnet tappat kontakten med sig själv och inte samspelar med pedagogen) [...] Sen svullnad och andra fysiska tecken som väcker oro. (Grupp 3, deltagare 1).

Kjellgren och Mannheimer (2017) skriver att ett barn som blir utsatt för sexuella övergrepp kan visa tecken som beteendeförändringar, rädsla eller ett sexualiserat beteende. Men det kan också vara så att barn har svårigheter att uttala vad de har varit utsatta för, eftersom barnet inte har preferenser och kunskap om att det som de blir utsatta för, är ett övergrepp (Kjellgren & Mannheimer, 2017). Lundén (2004) menar att förskolepedagoger kan ha olika definitioner på vad de anser är omsorgssvikt, där sexuella övergrepp enligt henne ingår. Hennes studie visade på att pedagoger uppfattar oro på olika sätt. Det fanns också skillnad i vilka barn pedagogerna fann oro för. Detta menar hon kan bero på olika lång erfarenhet av yrket men också hur länge pedagogen varit yrkesverksam på sin arbetsplats. Lundéns (2004) resultat kan vi relatera till vår studie då det fanns variationer i hur pedagogerna upplevde sin egen kunskap att se och upptäcka sexuella övergrepp, både inom grupperna och mellan grupperna. Utifrån vår empiri kunde vi tolka att erfarenhet av yrket som förskolepedagog eller erfarenheter av att ha varit yrkesverksam på samma enhet en längre tid, inte hade en påverkan på den upplevda kunskapen i att upptäcka sexuella övergrepp på barn. Däremot framkom det tydligt att den grupp som hade erfarenhet i närtid av fall

där barn varit utsatta för sexuella övergrepp, hade lättare att definiera tecken och signaler på så vis att deras svar mer utförliga och beskrivande.

Människobehandlande organisationers begränsade autonomi påverkar den enskildes handlingsutrymme, dels genom organisationens begränsningar såsom riktlinjer och politiska beslut, vilket kan störa den enskildes möjlighet till flexibilitet. Men handlingsutrymmet är också beroende av de professionellas individuella egenskaper (Svensson, Johnsson och Laanemets, 2008). En sådan egenskap kan enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) vara att personal inom förskola uppmärksammar barns signaler av både positiv och negativ art. Vi tänker att förskolepedagogers yrke innefattar flera stora delar, där huvudfokus är på den pedagogiska inriktning som de skall förmedla till barnen utifrån läroplanen. Men det ingår också i deras professionalitet att vara uppmärksamma och observanta på signaler hos barnen. Hos ett par fokusgrupper i vår studie, fann vi en osäkerhet hos pedagogerna gällande vilka signaler de skulle vara observanta på för att upptäcka sexuella övergrepp. Utifrån vår empiri kan vi se att pedagoger i brist på riktlinjer/utbildning gällande att upptäcka sexuella övergrepp på barn, använder sina samlade kunskaper och erfarenheter från yrket. Dellgran & Höjer (2000) nämner att kunskap är inte enbart förenat med teoretisk utbildning utan kunskap kan även komma från erfarenhet av yrkesliv som används på ett skickligt sätt i det praktiska arbetet. Genom att läsa av barnets signaler som en allmän oro om att något är fel, såsom G2:D3 beskrev det, reagerar pedagogerna på en sammantagen upplevelse av ett negativt beteende hos barnet. Medan en annan grupp lättare kunde prata om vad de anser är tecken på sexuella övergrepp (Grupp 3) utefter att de haft erfarenhet av att ha mött sexuellt utsatta barn. En tolkning är att i brist på specifik kunskap om ämnet sexuella övergrepp, använder förskolepedagogerna sin samlade kunskap och erfarenhet utifrån sitt yrkesliv i att läsa av ett barns signaler på att barnet fara illa på något sätt.

Professionalitet

En grupp i vår studie framhävde vikten av utbildning i samband med erfarenhet gällande att upptäcka sexuella övergrepp. De nämnde även något som vi tolkar som en plikt att självständigt ta till sig kunskap:

Grejen är väl också den att när du varit med om en första, om en sån hemsk händelse första gången och sen får en mindre fortbildning, du tar till dig den (fortbildningen) som en svamp! Du blir ju mer mottaglig. Så hade man varit utan en erfarenhet så hade man kanske lyssnat och tagit in hälften. Och när du är mitt uppe i detta så söker man själv information hela tiden, du läser ju på (Grupp 3, deltagare 2).

För att en pedagog skall utföra sitt yrke professionellt hävdar Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) att individen måste besitta viss kompetens. Hur kompetensen skall ges till yrkesutövarna finns flertalet förslag på. Nygren (2006) menar att både teoretisk och erfarenhetsbaserad kunskap behövs. Som vi tidigare nämnt visade vår studie på en variation mellan grupperna där vi kunde dra en slutsats av att erfarenhet från yrket som pedagog, inte hade en påverkan på hur pedagogerna upplevde sin kunskap av att upptäcka tecken på sexuella övergrepp. I vår studie kunde vi se att pedagogerna i yrket som förskolepedagog, verkar tillskriva sig själva något som vi tolkar som en "plikt" att själva ta till sig material och "läsa på" (G3: D2). Detta verkar vara mer på ett eget bevåg än vad som kommer från organisationens begäran. Vi tolkar detta som att pedagogerna stärker upp sin egen kompetens med kunskap där de anser att det fattas, och det är vad Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) hävdar är att utföra sitt yrke professionellt.

Inga frågor är för dumma

För att skapa förutsättningar för att pedagogerna skulle uppleva trygghet i att upptäcka barn som var utsatta för sexuella övergrepp, framkom i alla fokusgrupper att arbetsgruppen var en viktig faktor. Genomgående för fokusgrupperna var att de poängterade vikten av att ha kollegor och en bra sammanhållning med ett bra klimat i arbetsgruppen. En av deltagarna uttryckte det så här när det handlade om att upptäcka sexuella övergrepp:

och sen en bra arbetsgrupp, kollegor som vågar lyfta saker och ting naturligtvis. Det har vi ju här, verkligen! Vi tar upp och om jag har en fundering och undrar över något, ingen fråga är för dum. Vi är bollplank åt varandra och inget förminskas eller förstoras. Klimatet i arbetsgruppen är viktigt (Grupp 1, deltagare 1).

Pedagogerna i vår studie använde sig av kollegial dialog och reflektioner sinsemellan för att upptäcka sexuella övergrepp. De använde varandra som bollplank för att undersöka om fler kollegor hade oro kring ett barn och om de skulle göra en orosanmälan. Pedagogerna upplevde att det i arbetsgruppen fanns trygghet och ett öppet klimat samt att de upplevde en form av "teamkänsla". Vi tolkar det som att det tillsammans bidrog till att de skapade förutsättningar för att ta lärdom av varandra och ta tillvara på varandras kompetens. Det i sin tur påverkade vad de uppfattade som oro för ett barn. En studie av Hertzog, Pensavalle och Lemlech (2000) påpekar vikten av ett arbetsklimat med positiva och fungerande relationer mellan kollegor, för att på så vis skapa trygghet för individerna, men också för lärandet och kunskapen i arbetsgruppen. Denna studie (Hertzog, Pensavalle & Lemlech, 2000) menar vi hänger samman med det som pedagogerna i vår studie beskrev det, på det sätt att det skapades trygghet för pedagogerna genom de positiva relationerna kollegor emellan. Genom det delade pedagogerna med sig av sin kunskap och på så sätt lärde de sig av varandra och utvecklade möjligheten till att uppmärksamma barn som utsätts eller har blivit utsatt för sexuella övergrepp.

När en individ utövar en professionell roll innebär det bland annat att använda sina individuella preferenser i olika bedömningar och på så vis skapas det ett handlingsutrymme (Lipsky, 1980). Vi menar att pedagogerna i vår studie utövar en professionell roll när de är på arbetet. I denna roll behöver de göra bedömningar när det uppstår oro kring att ett barn kan vara utsatt för sexuella övergrepp. Pedagogerna behöver då ta ställning till hur de skall gå vidare med denna oro och de har på så sätt ett handlingsutrymme. Svensson, Johnsson och Laanemets, (2008) menar att det förutom organisatoriska förutsättningar gällande hur handlingsutrymmet används, också råder individuella förhållanden som påverkar hur handlingsutrymmet ser ut hos var och en av pedagogerna. Ett av dessa är hur pedagogerna klarar att vara professionell när hen är på arbetet och att det i professionaliteten ingår tre delar, vilka är att individerna besitter kompetens och kunskap samt att de utvecklat förmågor vilka är ämnade just för det yrket de befinner sig i. Dessa tre delar i kompetensen är sedan av stor vikt för att yrket skall kunna utföras på bästa sätt (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). Pedagogerna i vår studie upplevde kollegorna som ett viktigt stöd i arbetet med att upptäcka barn som utsätts för sexuella övergrepp, de utbytte tankar, erfarenhet och kunskap med varandra.

Om en institutionell syn appliceras gällande pedagogernas kunskap, menar Douglas (1986) (refererad i Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2015) att det finns en risk för att individer inom en organisation anpassar och gör om sina kunskaper så att de ska fungera i organisationens ramar. Det kan sedan hindra individer att tolka omgivningen eftersom de fullt ut anpassar sig till organisationen. Sett till vår studie kan det finnas en risk att olika pedagogers kunskaper inte kommer fram, då de kan hämmas av hur organisationen vanligtvis utför handlingar och rutiner. Vi anser att pedagogerna i vår studie i all välmening sökte sig till varandra för att finna stöd och utbyta tankar när de reflekterade kring oro för ett barn. Men om pedagogerna var för sig till största del har anpassat sig till organisationen och dess ramar och riktlinjer och därmed bortsett från sin individuella kunskap, finns en risk att de inte kan ta del av varandras kunskaper fullt ut. Detta i sig befarar vi kan utgöra en risk för att det finns barn som är utsatta för sexuella övergrepp som inte uppmärksammas.

Tema 3, Kollegialt stöd

Nedan behandlas i olika situationer där kollegorna utgjorde ett stöd för varandra. De två underteman som presenteras är, - *det jobbiga mötet* och *när hjärtat går sönder*.

Det jobbiga mötet

Under fokusgrupperna framkom några situationer som pedagogerna upplevde var svåra, en av dessa situationer var när pedagogerna efter att ha gjort en orosanmälan, skulle möta föräldrarna till det berörda barnet "*och sen att möta föräldrarna och det här, det är tufft.*" (Grupp 1, deltagare 2). Pedagogerna menade att kollegorna fyllde en roll i att vara ett gott och värdefullt stöd för varandra i dessa möten med föräldrarna: "*Vi får ju ta skiten då när det väl är anmält. Vi får stötta varandra, men bara barnet får sin del då, det är jätteviktigt*" (Grupp 1, deltagare 1).

Och grejen är att, man har ju cheferna som backar upp och som står bakom, och sina kollegor. Så man tycker ju det är jobbigt (jobbigt att möta föräldrar efter att en orosanmälan gjorts). Men ju mer man jobbar med det och ju mer man gör det ju, liksom, desto lättare går det ju (Grupp 3, deltagare 1).

Östberg, Backlund & Wiklund (2012) menar att ett arbetssätt som BVC-personal använde gällande om en orosanmälan skulle göras eller inte, är ett *resonerande* förhållningssätt. Denna form av resonerande förhållningssätt går enligt vår analys att relatera till pedagogerna i vår studie. Pedagogerna uttryckte att de sinsemellan diskuterade oron om ett barn samt reflekterade om hur de skulle gå vidare med den oron. Deltagare G3:D1 uttryckte att stöttning mellan kollegorna var viktigt, vilket framgår av citatet ovan. Den stöttning och dialog mellan pedagogerna menar vi är positiv, då det kan öka tryggheten gällande hur pedagogerna hanterar situationer då sexuella övergrepp mot barn misstänks eller bekräftas. Hertzog, Pensavalle och Lemlech (2000) styrker att en dialog mellan individer i en arbetsgrupp är positiv, då det kan främja beslutstagande gällande oro för ett barn. Vi menar att för pedagogerna i vår studie är denna dialog värdefull även i situationer där pedagogerna befinner sig i obekväma och svåra situationer som när de skall möta föräldrar efter att orosanmälan gjorts gällande deras barn, eftersom den kollegiala dialogen tycks ge ökad trygghet för pedagogerna.

Genom att pedagogerna i vår studie ställs inför att göra egna bedömningar i sin professionella roll, går det enligt Lipsky (1980) att säga att de har rum för handlingsutrymme i sitt arbete. Lipsky (1980) menar att handlingsutrymmet delvis består av hur interaktionen mellan individ till individ ser ut inom en organisation. Pedagogerna i vår studie upplevde att samarbetet och stödet mellan dem i arbetsgruppen var bra, vilket vi tolkar som en gynnande faktor samt att detta påverkade pedagogernas upplevda trygghet. Genom att pedagogerna tillsammans pratade med varandra om hur de kände när de stod inför mötet med föräldrarna vars barn orosanmälan gällde, skapades mer trygghet hos pedagogerna inför att de skulle möta föräldrarna. Genom det kollegiala stödet fick pedagogerna känslan av att inte vara ensamma i det jobbiga mötet och de kände att de hade kollegorna som stöttade dem och fanns bakom ryggen på dem. Vi menar att denna ökade trygghet för pedagogerna, i sin tur påverkar hur de använder sitt handlingsutrymme.

När hjärtat går sönder

Det framkom i vår studie att det kan vara känslomässigt påfrestande för pedagogerna själva att hantera en situation där de skall möta föräldrar vars barn orosanmälan gäller. Det är också svårt att hantera oron och reaktionen som sker hos dem som person och i rollen

som förskolepedagog när det uppdagas sexuella övergrepp mot ett barn. Flera av deltagarna i fokusgrupperna påpekade den egna känslomässiga belastningen det kan föra med sig att göra en orosanmälan, samt den jobbiga känslomässiga laddningen när oro uppstår:

Det som nästan är, som jag tycker är jobbigt, det är sitt eget beteende, sitt eget möte, alltså sin egen reaktion, när man verkligen ser så här tydliga saker, framförallt med såna här små barn. alltså det e ju ens små skyddslingar liksom [...] man har ju stått där och bara velat bryta ihop liksom. Jag måste bara in i min profession nu och samla mig själv och barn [...] när hjärtat går sönder... (Grupp 3, deltagare 2).

Ovanstående förklaring från en av deltagarna visar hur känslomässigt svårt det kan vara för pedagogerna att handskas med situationer där övergrepp mot barn förekommer. Flera deltagare i fokusgrupperna uttryckte jobbiga känslor i relation till att göra en orosanmälan. I dessa lägen var deltagarna överens om att kollegorna fyllde en viktig roll i arbetet att hantera och bearbeta det som känns jobbigt. Nedan följer en dialog mellan två deltagare i fokusgrupp 3 som pratar om det kollegiala stödet:

D1: man pratar med sina kollegor.

D3: ja kollegorna är jätteviktiga i detta och man liksom, eh. Det är som jag sa, man ältar detta jättemycket tills man känner att näe, nu så, vi gjorde det vi kunde.

Lundén (2004) menar att det kan vara svårare att fatta ett beslut gällande om oron för ett barn skall leda till en anmälan eller inte, om pedagogerna upplever det känslomässigt laddat och jobbigt. Flera av pedagogerna i vår studie påpekade hur svårt det var för dem själva att hantera de jobbiga och laddade känslor som fanns hos dem när det handlade om sexuella övergrepp mot barn. För att göra det mer hanterbart för dem använde de sig av varandra som kollegor för att finna stöd. Även i dessa situationer, likt de när de stod inför att möta barnets föräldrar, var reflektioner och samtal kollegorna emellan en viktig plattform för att öka pedagogernas känsla av trygghet. Hertzog, Pensavalle och Lemlech (2000) påvisar i sin studie att relationerna mellan kollegor fyller en viktig funktion för tryggheten i arbetsgruppen. Här menar vi att pedagogerna i hög grad använde sig av varandra för att

finna stöd när de upplevde det som svårt. De kände trygghet, tillit och stöd till kollegorna i arbetsgruppen och att det stödet ledde till ökad trygghet, vilket Hertzog, Pensavalle och Lemlech (2000) styrker i sin studie, eftersom de påpekar att ett positivt samband mellan kollegialt stöd och trygghet finns.

Hur individer hanterar sitt handlingsutrymme i olika situationer hänger delvis samman med i vilken grad de klarar att vara professionella (Svensson, Johnsson och Laanemets, 2008). För flera av pedagogerna i vår studie var det känslomässigt svårt att hantera situationer där misstanke eller vetskap om sexuella övergrepp mot ett barn blev känt. Vi menar att hur dessa situationer hanteras av pedagogerna till viss del hänger samman med deras egna individuella sätt att hantera det. En del av pedagogerna hade mer kunskap och erfarenhet från situationer där sexuella övergrepp var aktuellt. Lipsky (1980) menar att det för den professionella finns individuella sätt att hantera situationer på. Vi tolkar det som att var och en av pedagogerna i vår studie hade utvecklat dessa individuella sätt och att det var en nödvändighet för att de skulle klara av att hantera känslomässigt svåra situationer. Som citaten ovan visar, var en pedagog (G3: D2) fokuserad på att gå in i sin profession och några andra använde sig av dialog mellan kollegor för att stå ut med de jobbiga känslorna (G3:D1 & G3:D3). Detta menar vi kan ses som att pedagogerna utvecklat specifika förmågor, vilka är anpassade för det arbete de utför och för de situationer de kan ställas inför. Vi menar att dessa specifika förmågor kan vara som i exemplet ovan, där deltagare (G3: D2) aktivt ansträngde sig och använde sig av sina specifika förmågor när hen gick in i sin profession. Andra specifika förmågor menar vi kan vara att förskolepedagoger utvecklar förmågan att ständigt vara lyhörd för flera barns behov samtidigt. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att utvecklandet av specifika förmågor är en del i att vara professionell i sin yrkesroll och att det sedan påverkar hur handlingsutrymmet nyttjas. Vi tolkar att denna form av specifika förmågor är skapade med hjälp av erfarenhet genom arbetet, som för pedagogerna hade varit svårt att studera och läsa sig till. Detta kan ses som abstrakt kunskap (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008) och kunskap genom erfarenhet (Nygren, 2006).

Sammantaget visar resultatet på att en fungerande relation mellan kollegorna är ett viktigt stöd genom hela processen, - ända från början med att sexuella övergrepp upptäcks tills det att möten med socialtjänst och föräldrar är avklarade. Men också i de emotionellt

jobbiga situationer som pedagogerna kan uppleva, vilket kan pågå både före, under och efter processen.

Tema 4, Anmäla eller inte anmäla

Nedan behandlas följande teman, - *vi har ju liksom anmälningsplikten, erfarenhet av att göra orosanmälan* och *minska tröskeln till socialtjänsten*, vilka handlar om pedagogernas resonemang gällande att göra orosanmälan

Vi har ju liksom anmälningsplikten.

Tydligt för alla fokusgrupper var att samtliga deltagare var väl medvetna om den anmälningsplikt de har i sin roll som förskolepedagoger:

Sen är det ju en del av vårt uppdrag (att anmäla oro för barn), så även om man tycker att det är nånting som är jättejobbigt så måste, vi har ju liksom anmälningsplikt (Grupp 3, deltagare 2).

I förhållande till vetskapen som framkommer ovan om den regelrätta anmälningsplikten, framkom att flera av pedagogerna hade en osäkerhet gällande när en anmälan verkligen skulle göras. Pedagogerna menade att de trots att de visste om deras skyldighet att anmäla, ofta tvekade innan de gjorde en anmälan. De fick frågan hur de kände kring denna osäkerhet och om det förekom ofta, varav en deltagare svarade: ”*det tror jag man är varje gång (att de är osäkra). Att man frågar sig själv är det tillräckligt? (tillräckligt med underlag för att känna oro)*” (Grupp 2, deltagare 1).

För att försöka mildra denna osäkerhet använde sig pedagogerna ofta av varandra för att besluta om de skulle göra en orosanmälan eller inte: ”*alltså har man ett barn (där oro finns) och vi liksom har ältat detta med sina kollegor*” (Grupp 3, deltagare 1).

Resultatet från vår studie visade att pedagogerna var medvetna om den skyldighet de har att göra orosanmälan när och om de känner oro för ett barn. Detta är något som stämmer överens med resultatet från studien av Sundells och Colibiörsens (1999) som visade på att

96 % av pedagogerna i förskolan var medvetna om anmälningsplikten. Men pedagogerna i vår studie uttryckte också osäkerhet gällande när en anmälan skulle göras. Vi tolkar att pedagogernas osäkerhet kan tyda på att de har en bristande trygghet samt en snäv bild gällande vad som skall anmälas och när. Detta stärks i studien av Lundén (2004) som bland annat menade att det ofta var de uppenbara och tydliga fallen av barn som var sexuellt utsatta som anmäldes. Samtidigt visar studier på att just synliga, fysiska tecken sällan syns på barn som blir utsatta av sexuella övergrepp (Kenny, 2001). Pedagogerna i vår studie försökte mildra den osäkerhet de själva kände gällande vad som skulle anmälas och inte, genom att använda möjligheten att ringa socialtjänsten för att fråga om råd, vilket behandlas under rubriken *minska tröskeln till socialtjänsten*. Den kollegiala dialogen som pedagogerna sinsemellan använde sig av för att öka deras trygghet, lyftes fram under rubriken *kollegialt stöd*.

Vi menar att det skapades en större trygghet för pedagogerna genom dialogen mellan kollegorna och att det var värdefullt för dem att kunna prata tillsammans om den oro de kände. Hertzog, Pensavalle och Lemlech (2000) menar att en dialog mellan kollegor är positiv när det handlar om att göra orosanmälan, samtidigt som en studie av Östberg, Backlund & Wiklund (2012) visar att ett resonerande förhållningssätt gör att en anmälan kan vara en sista utväg och att det då fortlöpt tid innan en anmälan görs. Enligt vår tolkning av resultatet i vår studie, utgjorde det kollegiala stödet en viktig aspekt gällande pedagogernas beslut om en orosanmälan skulle göras. Men vi vet inget om hur lång tid det tog för dem att göra en orosanmälan från det att de började känna oro för sexuella övergrepp hos ett barn. Vår tolkning är att ett barn riskerar en längre tid av utsatthet på grund av att pedagogerna använder ett resonerande förhållningssätt, vilket kan leda till en utdragen process i beslutsfattandet om en orosanmälan skall göras.

Pedagogerna i vår studie uttryckte en medvetenhet om deras anmälningskyldighet om de känner oro för något barn. Vi menar att det kan ses som en form av teoretisk kunskap som pedagogerna lärt sig genom utbildning samt organisationens nedskrivna formella riktlinjer och ramar. Nygren (2006) menar att teoretisk kunskap är bra, men att kunskap genom erfarenhet också är nödvändigt. Han menar att teoretisk kunskap behövs för att kunna reflektera och att det är i reflektionen som erfarenhetsbaserad kunskap kommer (Nygren, 2006). När pedagogerna i vår studie skulle fatta ett beslut om de skulle göra en orosanmälan, använde de sig av sin kunskap om att de har anmälningskyldighet, i

kombination med att de reflekterade och förde samtal med varandra som kollegor. Vi menar att de använde sig av ett handlingsutrymme för att öka tryggheten i sina beslut om det var nödvändigt anmäla oro till socialtjänsten. Även om det går emot socialtjänstlagens intentioner om att orosanmälan inte skall innefatta ett handlingsutrymme. Denna kollegiala dialog tolkar vi blir ett sätt för pedagogerna att öka sin kunskap och med ökad kunskap kommer större möjlighet att använda handlingsutrymmet. Individuella kunskaper påverkar enligt Lipsky (1980) handlingsutrymmet. Som tidigare nämnts visade vår studie på att deltagarna tyckte det var lättare att göra en orosanmälan om de har en erfarenhet av att ha gjort det tidigare. Vi tolkar det som att kunskap är betydande för hur pedagogerna upplever sin trygghet gällande orosanmälan och där erfarenhetsbaserad kunskap är värdefull, vilket Dellgran och Höjer (2000) kallar kunskap genom erfarenhet, som behandlas nedan.

Erfarenhet av att göra orosanmälan

En aspekt som framkom gällande tryggheten i att göra orosanmälan var huruvida pedagogerna hade erfarenhet från att ha gjort orosanmälan. Det framkom att de som hade erfarenhet från att ha gjort orosanmälan tyckte det kändes något lättare att göra det nästkommande gång/gångar. Medan de som inte hade så stor erfarenhet av det uttryckte större osäkerhet. När orosanmälan diskuterades uttryckte deltagare i fokusgrupp 2:

D4: Jag har inte varit med om det så många gånger så jag kan nog känna en viss respekt för det där. Men absolut jag förstår ju att vi har en skyldighet att göra det men det känns ändå lite stort för mig.

D3: För min egen del har det blivit ganska så avdramatiserat.

D1: Ja jag håller med [...] det känns inte alls så laddat som för 10 år sedan.

Enligt vår analys gjorde de erfarenheter pedagogerna hade fått gällande att göra orosanmälan, att det blev något avdramatiserat och att tröskeln för att göra anmälan igen sänktes. Pedagogerna upplevde därmed större trygghet gällande att göra orosanmälan igen i framtiden. Studier av Walsh, Mathews, Rassafiani, Farell och Butler (2013), Lundén (2004) och Haj-Yahima (2008) visade att om erfarenhet finns, har det ett positivt samband gällande om, vad och när en orosanmälan görs, vilket stärks av de upplevelser pedagogerna i vår studie hade. Vi menar att pedagogerna genom att ha gjort orosanmälan, på det sättet

införskaffat större kunskap gällande just att göra orosanmälan. Sådan form av kunskap beskriver Dellgran och Höjer (2000) som kunskap genom erfarenhet. Betydelsen av erfarenhetsbaserad kunskap i vår studie blir här tydlig. Pedagogerna som besitter erfarenhet från att ha gjort orosanmälan tycks känna sig tryggare i att anmäla igen.

Minska tröskeln till socialtjänsten

Samtliga grupper lyfte samverkan mellan förskolan och socialtjänst som en viktig del för att pedagogerna skulle känna stöttning och ökad trygghet. Det innebar bland annat att pedagogerna kunde ringa anonymt till socialtjänsten och rådfråga i ärenden som de fann oro kring: *“ att man bara kan ringa till socialtjänsten anonymt och bara rådfråga”* (Grupp 3, deltagare 1). Vidare menade flera av pedagogerna att det kändes viktigt och värdefullt att samverka för att minska tröskeln till socialtjänsten. Innebörden i det menade deltagarna var att försöka arbeta och sträva efter att det inte skall vara en så stor sak att faktiskt göra en orosanmälan. En av deltagarna uttryckte sig så här gällande att personal från socialtjänsten hade besökt förskolan och pratat om orosanmälan:

Ja, det var väldigt uppskattat av många och man kände att man fick veta lite, jag tror dem (socialtjänsten) gav lite exempel med på vad som kan vara läge att anmäla och lite för att avdramatisera det lite med. För många kan det nog kännas som en stor grej att anmäla om man misstänker något (Grupp 2, deltagare 3).

En deltagare i en annan fokusgrupp uttryckte sig positiv till att personal från socialtjänst kom till förskolan och pratat om processen att göra orosanmälan:

Det är bra samarbete att ha det. För det första att få ett ansikte på dom som tar emot om rektorn skulle ringa eller om vi skulle ringa. Så att man har ett bra samarbete. Det var bra tycker jag för då fick jag mindre skräck för att våga anmäla. Det är det vi måste sudda ut lite, att vi vågar lägga oss i och tycka och vara oroliga [...] vi måste ändå ha en liten återkoppling hela tiden och färskva upp det å våga (Grupp 1, deltagare 1).

Utefter vad deltagarna sagt visar fokusgrupperna på en enhetlig bild att samverkan mellan socialtjänst och förskola fungerade bra.

För att synen på organisationen skall var god hos utomstående individer och organisationer, är det till viss del nödvändigt att organisationen kan styrka sin plats gentemot andra organisationer i omgivningen (Meyer och Rowan, 1997, refererad i Eriksson-Zetterquist, 2009). Vi tolkar att förskolorna i vår studie lyckades upprätthålla en god kontakt och ett gott samarbete med socialtjänsten, vilken vi menar är en utomstående organisation. Lipsky (1980) menar att en fungerande interaktion organisationer emellan, gynnar möjligheten att använda handlingsutrymmet. Pedagogerna i vår studie upplevde att kontakten med socialtjänsten fungerade och de var positiva till att komma i kontakt med dem även i förebyggande syfte i form av informationsmöten. Genom det tolkar vi att pedagogernas trygghet ökade gällande att kontakta socialtjänsten för att fråga om råd och genom det menar vi att pedagogernas trygghet i att göra orosanmälan kan öka. Vi tolkar pedagogernas upplevelse av att kontakten med socialtjänsten fungerade, ledde till att de kunde utnyttja sitt handlingsutrymme. Det gjorde dem delvis genom att de kontaktade socialtjänsten vid osäkerhet, såsom G2:D3 påtalade i citatet ovan.

Diskussion & Slutsatser

Nedan presenteras de centrala fynden utifrån resultatets fyra huvudteman, *organisation, att upptäcka, kollegialt stöd*, samt *att anmäla eller inte anmäla*, där resultatens underteman är inkluderade. Detta ställs i relevans till studiens problemformulering, att sexuella övergrepp mot barn behöver uppmärksammas.

Organisation

De centrala fynden är att de flesta pedagoger framhäver att de upplever ett stöd från organisationen, bland annat genom att det är rektorn som står som anmälare av oro till socialtjänsten. En deltagare (G2:D4) menar att anmälningsplikten ligger på pedagogen personligen men att hen fortfarande känner ett starkt stöd från rektorerna. Detta tolkar vi ligger mer i riktlinje med socialtjänstlagens intentioner. Här ställer vi oss frågande hur rutinen, av att rektorer står som formell anmälare vid orosanmälan, har uppkommit. Vi inser våra begränsningar i denna studie och ser vidare möjligheter i att forska vidare i vad denna rutin kan ha för betydelse och påverkan på hur orosanmälningar blir utförda. Detta lämnar vi till vidare forskning för att studera närmare. Ett annat organisatoriskt fynd är att det tycks saknas större övergripande strukturer och riktlinjer för införandet av kunskap gällande sexuella övergrepp, där organisationer och pedagoger idag tycks göra mer på eget initiativ. Vi eftersöker vidare forskning för framtagande av riktlinjer och struktur kring införandet av kunskaper för att upptäcka sexuella övergrepp, så att det inte blir upp till varje organisation/pedagog att plocka in det material de anser vara nödvändig.

Att upptäcka

I undertemana *avvikande beteende* och *professionalitet* fann vi att pedagoger i brist på riktlinjer och utbildning i att se tecken/signaler på att ett barn varit utsatt för sexuella övergrepp, använde sig av sin samlade yrkeslivserfarenhet av att läsa av barns signaler på att fara illa på något sätt. Enligt Dellgran & Höjer (2000) kan kunskap utifrån erfarenhet vara nog så

bra om den omsätts och används i praktiken på ett skickligt sätt. En av våra fokusgrupper hade erfarenhet i närtid av att ha upptäckt sexuella övergrepp på ett barn och kunde på så vis lättare definiera tecken och signaler på vad de skulle titta efter. Vi anser att det inte går att invänta varken erfarenhet av att ha mött ett utsatt barn eller vänta på att bygga upp yrkeslivserfarenhet för att läsa av en allmän oro kring ett barn. Även om denna kunskap är nog så viktig att ta vara på så behöver utbildning/riktlinjer ges förebyggande och fortlöpande för att inte barn som utsätts för sexuella övergrepp skall bli osedda.

Kollegialt stöd

I vår studie fann vi att pedagogerna anser att stödet mellan kollegor är värdefullt. De menar att de samtalar och reflekterar med varandra från det att oro uppstår kring ett barn, genom processen att fatta beslut om de skall göra en orosanmälan eller inte, men också när de står inför ett möte med föräldrarna vars barn anmälan gäller. Pedagogerna uttrycker att ämnet sexuella övergrepp på barn är känslomässigt svårt att hantera, och de menar att stödet mellan kollegor är av stor vikt även när de skall hantera detta. Vi upplevde att det finns rik forskning på att stödet mellan kollegor fyller en viktig funktion, vilket återfinns under resultat och analys.

Anmäla eller inte anmäla

I undertemat *vi har ju liksom anmälningsplikt* framkommer att förskolepedagogerna är medvetna om att de har skyldighet att göra orosanmälan till socialtjänsten om det uppstår oro för ett barn. Men de uttrycker samtidigt en osäkerhet gällande för vilka oros signaler som en anmälan bör utföras. Vi menar att detta kan kopplas till den osäkerhet pedagogerna påtalade gällande att veta vilka signaler som är tecken på att ett barn är utsatt för sexuella övergrepp och att det här behövs mer kunskap för pedagogerna.

Erfarenhet av att ha gjort orosanmälan visade sig vara gynnande för att pedagogerna skall känna trygghet att göra ytterligare anmälan. Men som vi nämnde ovan, bör förskolepedagogerna ha en grundläggande kunskap redan från början. Detta eftersom det

kan finnas en risk att barn som utsätts för sexuella övergrepp inte uppmärksammas och anmäls, i väntan på att erfarenhet byggs upp hos pedagogerna.

För att göra det mindre laddat och svårt för pedagogerna att göra orosanmälan menade pedagogerna att en fungerande samverkan med socialtjänsten var viktig. Denna samverkan bestod dels av att de kunde ringa socialtjänsten för att rådfråga om oro för ett barn. Ytterligare en positiv samverkansfaktor var att personal från socialtjänsten besökte förskolan i förebyggande syfte för att informera om orosanmälan. Det ledde enligt pedagogerna till en minskad tröskel in till socialtjänsten. Därför anser vi det viktigt att bibehålla möjligheten att kontakta socialtjänsten för att rådfråga. Även om socialtjänsten emellanåt besöker förskolorna för att prata om orosanmälan i förebyggande syfte, framkom det i vår studie att förebyggande samverkan behöver pågå fortlöpande och att det är av fördel om det upprepas. För vidare forskning anser vi det intressant att undersöka hur relationen mellan förskolepedagogerna och socialtjänsten påverkar benägenheten för personal inom förskolan att utföra orosanmälan. Det skulle vara intressant att studera om antalet orosanmälningar ökar vid regelbunden och förebyggande samverkan mellan förskola och socialtjänst.

Efter genomförd analys fann vi ett samband mellan en fungerande organisation där stödet från rektorer var viktigt, samverkan med socialtjänsten men också pedagogernas yrkeserfarenhet som förskolepedagog och den kollegiala dialogen. Tillsammans påverkar detta tryggheten pedagogerna känner gällande att upptäcka sexuella övergrepp mot barn samt att göra orosanmälan. Vi tänker att organisationen och rektorn bör stå för att erbjuda utbildning och fortbildning, samt använda sig av tydliga riktlinjer vid olika situationer. Det blir då möjligt för pedagogerna att ta till sig kunskap och utveckla en trygghet tillsammans med kollegor och byta erfarenheter med varandra. Sammantaget anser vi att de fyra huvudteman som återfinns ovan (*organisation, att upptäcka, kollegialt stöd samt anmäla eller inte anmäla*), visar på att förskolepedagoger upplever att de saknar trygghet och kunskap i att upptäcka sexuella övergrepp mot barn. Samtidigt har förskoleverksamheten och pedagogerna en god grund för att bygga goda relationer med barnen, eftersom många barn finns i förskolans verksamhet. Därför lämnar vi i nästa kapitel förslag på implikationer till förskoleverksamheter.

Vi fann ingen nationell studie som belyst hur förskolepedagoger resonerar kring upplevelse av trygghet och kunskap i att upptäcka sexuella övergrepp på barn. Men en samlad genomgång av tidigare forskning som gjorts inom området visar på att det är flera komponenter som möjliggör för pedagogerna att upptäcka barn som blir eller misstänks vara utsatta för sexuella övergrepp. Vi menar att det är av stor vikt att de barn som är utsatta för sexuella övergrepp uppmärksammas, där förskolan och förskolepedagoger har en viktig roll. Därför anser vi att vår studie har en betydelse för forskningsfältet sexuella övergrepp på barn.

Resultatens implikationer mot förskoleverksamheter

Under fokusgruppintervjuerna upplevde vi att pedagogerna i diskussion och interaktion med varandra kunde plocka fram mer kunskaper i ämnet och då också mer trygghet. Främst kunde de benämna tecken/signaler som generellt signalerade oro kring ett barn. Därav ser vi en viktig aspekt i att erbjuda pedagoger möjlighet till att diskutera sådana här frågor tillsammans och framförallt ett ökat fokus på tecken/signaler hos ett barn som varit eller är utsatt för sexuella övergrepp. På så vis får pedagogerna sätta ord på den kunskap de själva besitter, få kännedom om kollegors kunskap men också kartlägga vad arbetsgruppen har för kunskap kring ämnet. Detta tror vi kan leda till en ökad trygghet för pedagogerna. Därför uppmanar vi till att både organisationen och pedagogerna ute i förskoleverksamheterna använder sitt handlingsutrymme genom att efterfråga professionell utbildning i ämnet och framarbete riktlinjer som kan leda till att både organisation och pedagoger känner sig insatta i ämnet att *upptäcka sexuella övergrepp mot barn* samt utföra orosanmälan.

Riktlinjer menar vi kan bestå av:

- Att all personal får en utbildning/fortbildning i ämnet att upptäcka sexuella övergrepp mot barn.
- Att organisationen med jämna mellanrum lyfter ämnet i personalgrupperna för att på så sätt motverka den känsla av tabubelagt ämne som många av pedagogerna i vår studie upplevde att ämnet innebar.
- Att organisationen framarbetade ett material/dokument som hjälper pedagoger upprätthålla den kunskap de lärt sig via utbildning/erfarenhet, för att nämna ett exempel, det som Lundén (2010) benämner som teckenlista.
- Utvecklar eller fortsätta med den samverkan förskoleverksamheter idag har med socialtjänsten för att resultaten i vår studie visar på att pedagoger anser detta som värdefullt för hur de hanterar sin oro för ett barn, det vill säga "sänka tröskeln till socialtjänsten".

Metoddiskussion

Vårt resultat kan inte ses som representativt för förskolepedagogers trygghet och kunskap i en större helhet, eftersom vårt urval är i liten skala. Det har inte heller varit målet att kunna generalisera resultatet över en större grupp. Istället ville vi nå ett djup i tankar och resonemang utifrån pedagogernas upplevda trygghet gällande sexuella övergrepp på barn samt pedagogers resonemang gällande orosanmälan, därav valdes fokusgrupp som metod. Utifrån vår studies ämne och karaktär ansåg vi det fördelaktigt att vara i grupp och diskutera, gentemot att genomföra enskilda intervjuer. Vi befarade att enskilda intervjuer skulle lyfta fram färre perspektiv genom mer direkta svar samt att ämnet sexuella övergrepp på barn kunde upplevas besvärande att prata om enskilt. När fokusgrupperna genomfördes uttryckte deltagarna positiva tankar om att det var gynnsamt att vara i grupp och diskutera ämnet, eftersom resonemanget dem emellan väckte upp tankar och kunskaper de först inte upplevde sig besitta. Det gjorde att vårt val av metod bekräftades som meningsfullt, samt att diskussionerna pedagogerna emellan, enligt vår mening gav fylliga och breda svar och den dialog vi hoppades på skulle skapas mellan pedagogerna.

Det går att spekulera i varför de förskolor som tackade ja till deltagande gjorde detta, samt varför de som avböjde medverkan valde att göra det. Anledning att medverka tänker vi kan vara att de har ett intresse av vår forskningsfråga, erfarenheter eller kanske nyligen genomgått en fortbildning i frågan. Vår upplevelse var dock att det fanns en stor variation både inom och mellan grupperna, bland annat i form av erfarenheter, antal år i yrket och fortbildningar. Den gemensamma faktorn vi upplevde hos samtliga deltagare, var ett stort engagemang och passion för sitt yrke och att de förmedlade en omtanke gentemot barnen i förskolan. Vi upplevde att pedagogerna hade en önskan om att de skulle upptäcka de barn som riskerar att fara illa, vilket de också strävade efter att göra.

Som vi tidigare nämnt var rektorerna vår kontaktperson för att få deltagare till studien. Att gå den vägen känns mer eller mindre nödvändigt då personalen behövde sin chefs godkännande för att få medverka, eftersom studien utförs inom ramen för deras yrkesutövning och arbetstid. Det går att problematisera frivilligheten gällande att svara ett ärligt ja eller nej till deltagande i studien när det är chefen/rektorn som ställer frågan till sin personalgrupp. Vi tänker att det kan finnas en lojalitet mot chefen/ arbetsgruppen att hålla sig aktuell i dessa frågor som vår studie rör, eller att pedagogerna ser deltagandet som en

plikt utifrån deras roll som förskolepedagog. Vi försökte motverka detta genom att vara lyhörda och känna in deltagarnas samtycke till deltagande innan starten för våra möten, genom att vi hälsade och småpratade innan vi satte oss vid bordet och startade intervjun. Inledningsvis i fokusgruppen förmedlades sedan information om studiens frivillighet och möjligheten för deltagarna att när som helst avbryta sitt deltagande utan att behöva uppge anledning.

Målet med en fokusgrupp är inte att deltagarna skall nå konsensus eller finna lösningar på ett svar på en fråga. Fokusgruppens syfte är att få fram olika uppfattningar och perspektiv i en fråga (Kvale & Brinkmann, 2014). Vi upplever att fokusgrupperna genererade en bredd i det resonemang och den diskussion som pedagogerna förde med varandra och att detta bidrog till ett resultat med flera perspektiv.

Som tidigare nämnts deltog ingen privat förskola i vår studie. Det går att spekulera om det skulle haft påverkan på vårt resultat. Alla förskolor bedrivs utifrån samma läroplan och samtliga pedagoger lyder under samma anmälningsskyldighet enligt 14 kap 1 § Socialtjänstlagen. Men som diskuterats i denna uppsats har både organisationen och pedagogerna ett handlingsutrymme som kan ha påverkan på hur pedagoger upplever sin trygghet i att upptäcka barn som varit utsatta för sexuella övergrepp.

Relevans för socialt arbete

Som vi tidigare visat finns det många barn i samhället som utsätts för sexuella övergrepp (Svedin 2015; Brottsförebyggande rådet 2018). Socialtjänsten har i uppgift att ge barnen stöd och hjälp vid utsatthet, men för att de skall kunna genomföra det arbetet är det nödvändigt att de får kännedom om vilka barn som är sexuellt utsatta. Här behövs enligt vår mening ett samarbete mellan olika professioner och individuella i samhället, där vi menar att pedagoger i förskolan fyller en sådan roll. Det innebär att om socialtjänsten på bästa sätt skall kunna nå de barn som blir utsatta för sexuella övergrepp, är det viktigt att undersöka förskolepedagogers resonemang gällande sexuella övergrepp mot barn, likaså deras resonemang gällande orosanmälan till socialtjänsten. Därav ses vår uppsats ha relevans för det sociala arbetet.

Litteraturförteckning

- Barn - och ungdomspsykiatri. (2015). *Hur reagerar man på övergrepp?* Hämtad 11 april 2018, från <http://www.bup.se/sv/Rad-och-fakta/Artiklar/Hur-paverkas-man-av-overgrepp/>
- Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *Kunskapssociologi : hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Falun: Wahlström & Widström.
- Brottsförebyggande rådet (2018). *Kriminalstatistik- anmälda brott- preliminär statistik 2017*. Hämtad från https://www.bra.se/download/18.10aae67f160e3eba6296a98/1516262975101/Sammmanfattning_prel_anmalda_brott_2017.pdf
- Bryman, A. (2011). *Sambällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Chartier, M.J., Walker, J.R., & Naimark, B. (2010). Separate and cumulative effects of adverse childhood experiences in predicting adult health and health care utilization. *Child Abuse & Neglect* 34(6), 454-464. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.09.020>
- Dahlin Ivanoff, S. & Holmgren, K. (2017). *Fokusgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Dellgran, P., & Höjer, S. (2000). *Kunskapsbildning, akademisering och professionalisering i socialt arbete*. (Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete).
- Eriksson-Zetterquist. (2009). *Institutionell teori- idéer, moden, förändring*. Malmö: Liber.
- Eriksson-Zetterquist, U., Kalling, T., & Styhre, A. (2015). *Organisation och organisering*. Stockholm: Liber.
- Haj-Yahia, M. (2008). Attitudes of Palestinian pre-school teachers from Israel towards reporting of suspected cases of child abuse and neglect. *Child & Family Social Work.*, 13(4), 378-390. ISSN: 1356-7500 , 1365-2206
- Hertzog, Hillary.S., Pensavalle, Margo.T. & Lemlech, Johanna.K. (2000). *Collegial Relationships: What Does It Mean To Be a Colleague?* Annual Meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, USA. Hämtad från: <http://eric.ed.gov/?id=ED446077>
- Jansson S. (2010). *Barn som utsätts för fysiska övergrepp*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Johansson, Dellgran & Höjer S. (2015). Inledning. I S. Johansson, P Dellgran & S. Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer, Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete* (s. 21-37). Stockholm: Natur och Kultur.
- Johansson, S. (2015). Organisationsteoretiska perspektiv. I S. Johansson, P Dellgran & S. Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer, Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete* (s. 41-65). Stockholm: Natur och Kultur.
- Kenny, M. (2001). Child abuse reporting: teachers' perceived deterrents. *Child Abuse & Neglect*, 25(1), 81-92. doi: 10.1016/S0145-2134(00)00218-0
- Killén, K. (1994). *Svikna barn -om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. Falun: Wahlström och Widstrand.
- Kjellgren, C., & Mannheimer, M. (2017). *Modell för beredskap när sexuella övergrepp mot barn misstänks ha begåtts av personal inom förskolan*. Linköping: Linköpings universitet och Barnafrid- Nationellt kunskapscentrum. Hämtad från <http://www.barnafrid.se/kunskapsbanken/modell-for-beredskap-nar-sexuella-overgrepp-mot-barn-misstanks-ha-begatts-av-personal-inom-forskolan/>
- Kvale, S., Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Köljning, C. (2016). *Sexuella övergrepp vardag för unga*. Hämtad 20 april, 2018, från <https://www.forskning.se/2016/10/13/sexuella-overgrepp-vardag-for-unga/>
- Lipsky, M. (1980). *Street level bureaucracy- dilemmas of the individual in the public service*. New York: Russel Sage.
- Lundén, K. (2004). *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*. (Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete).
- Lundén, K. (2010). *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn- vad kan vi lära av forskningen?* Stiftelsen allmänna barnhuset. Hämtad från http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2013/11/Att_identifiera_omsorgssvikt.pdf
- Lundström, T., & Sunesson, S. (2006). Socialt arbete utförs i organisationer. I A. Meeuwisse., S. Sunesson & H. Swärd (Red.), *Socialt arbete en grundbok* (s. 183-194). Stockholm: Natur och Kultur.

- Nygren, L. (2006). Socialt arbete som ämne. I A. Meeuwisse., S. Sunesson & H. Swärd (Red.), *Socialt arbete en grundbok* (s.303-318). Stockholm: Natur och Kultur.
- Profession. (1954). *Svenska akademins ordbok*. Hämtad 28 maj, 2018, från https://svenska.se/saob/?id=P_1843-0217.k7p1&pz=7
- SFS 2010:800. *Skollag*. Hämtad från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
- Skolverket. (2017). *Inskrivna barn 2007–2016. Andel av alla barn i befolkningen*. Hämtad 28 maj, 2018, från <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskola/barn-och-grupper/barn-och-grupper-i-forskolan-15-oktober-2016-1.260075>
- Socialstyrelsen. (2014). *Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn – information för dig som är anmälningskyldig enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen* (Artikelnr:2014-6-20). Hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19471/2014-6-20.pdf>
- Stoltenborgh, M., van Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child Maltreatment*, 16(2), 79-101. doi: 10.1177/1077559511403920
- Sundell, K., & Colibiörnsen, M. (1999). *Samarbete kring barn i riskzonen* (FoU-rapport 1999:24). Stockholm: Forsknings- och Utvecklingsenheten.
- Svedin, C-G. (Red.), Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L., & Fredlund, C. (2015). *Unga sex och Internet – i en föränderlig värld*. Hämtad från: <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A909442&dswid=5825>
- Svensson, K., Johansson, E., & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme- utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Sveriges utbildningsradio Samtiden (producent). (2016). *Sexuella övergrepp på förskola - så påverkas personal & föräldrar* [Video]. Tillgänglig från

<https://urskola.se/Produkter/196426-UR-Samtiden-Gor-vi-skillnad-for-utsatta-barn-Sexuella-overgrepp-i-forskolan-sa-paverkas-personal-och-foraldrar>

Svärd, V. (2016). *Children at risk? Hospital social workers' and their colleagues' assessment and reporting experiences*. (Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete). Hämtad från <http://hdl.handle.net/2077/42434>

UNICEF. (u.å). *Barnkonventionen*. Hämtad 14 maj från <https://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf>

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Hämtad från <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/>

Walsh, K., Mathews, B., Rassafiani, M., Farrel, A., & Butler, D. (2013). Elementary Teachers' Knowledge of Legislative and Policy Duties for Reporting *Child Sexual Abuse*. *The Elementary School Journal*, 114(2), 178-199. doi: 10.1086/671934

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper- om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Östberg, F., Backlund, Å., & Wiklund, S. (2012). *När man misstänker att barn far illa: En studie av hur professionella inom BVC, förskola och skola förhåller sig till anmälningsplikten*. Hämtad från Rädda barnen: <https://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/vald-och-overgrepp/N%C3%A4r%20man%20misst%C3%A4nker%20att%20barn%20far%20illa.pdf>

Östlundh, L. (2012). Informationssökning. I F. Friberg (Red.), *Dags för uppsats- vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (s. 75-76). Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1, E-post till rektorer

Hej! Vi är två socionomstudenter från Jönköping University. Vi skall nu göra vår c - uppsats och kontaktar dig för intresseförfrågan för en av dina arbetsgrupper/förskolepersonal från olika förskolor att delta. Ämnet rör den kunskapsbas pedagogerna upplever sig ha kring att se och upptäcka sexuella övergrepp på barn. Det kommer inte vara ett förhör av vad de rent kunskapsmässigt kan, utan fokus kommer att ligga på att undersöka vilka faktorer det är som inger dem trygghet i frågan och vad det kan vara som får dem känna osäkerhet. Forskningsfrågan är: Vilka faktorer leder till en upplevelse av god kunskap och vilka faktorer finns det som inger en osäkerhet i kunskapsbasen kring att se och upptäcka sexuella övergrepp hos sina elever?

Detta önskar vi undersöka med hjälp av gruppintervjuer där deltagarna mer likt ett vanligt samtal för en reflektion över vad som är viktigt för dem i frågan. Vi tänker att faktorer som inger trygghet till exempel kan vara stöd från ledning/kollegor eller att pedagogen gått en kurs men att en brist av detta kan också ge en osäkerhet. Det är alltså faktorer som dessa som är i fokus och inte kunskapen om sexuella övergrepp i sig. Intervjun tar ca 45 -60 minuter. Önskvärt vore om det gick att genomföra vid något tillfälle under vecka 14-16. Vi har förståelse för att det kan vara svårt för er att finna lämplig tid för detta, vilket gör att vi är högst flexibla gällande tidpunkt och plats. Skulle det underlätta för er går det att genomföra under en lunch eller liknande.

Vi har etiska regler att förhålla oss till. På så vis kan vi utlova en konfidentialitet. Det innebär att i vårt arbete kommer ingenting presenteras på så vis att det går att identifiera vilka personer som har deltagit eller vilken förskola/kommun ni tillhör. Det insamlade materialet kommer enbart användas för denna studie, efter det kommer det insamlade materialet att förstöras. De förskolor som deltar och önskar läsa c- uppsatsen när den är färdig kommer få möjlighet till det. Har du på din enhet 3-6 pedagoger som skulle vilja medverka?

Vid ytterligare frågor eller om intresse finns för att delta, besvara då detta mail alternativt nås på telefon: Emily XXX och Sandra XXX.

Med vänliga hälsningar Emily Åsén Pettersson & Sandra Ylving

Bilaga 2, Intervjuguide

- När ni fick veta att fokusgruppen skulle röra ämnet sexuella övergrepp på barn inom förskolan, vad fick ni för tankar kring ämnet då?
- Hur upplever ni er kunskap kring att se och upptäcka sexuella övergrepp på barnen?
- Finns det faktorer som ni upplevt påverkat er kunskap i ämnet?

Ex. kurser, kollegialt stöd, handledning, kunnig kurator med mera.
- Vad är det pedagogerna ser, som väcker oro och ger dem misstankar om att ett barn är sexuellt utsatt?
- Vilka tecken/signaler hos ett barn skulle kunna få er att reagera?
- Vad kan vara ett tecken/signal på sexuella övergrepp hos ett litet barn?
- Vad har ni för tankar kring vad som är ett normalt sexuellt beteende hos ett barn?
- Vad kan vara ett olämpligt beteende?
- Hur känner ni kring orosanmälningar?
- Har det hänt att ni finner oro för ett barn men att ni inte är riktigt säkra på om det borde anmälas eller inte?
- Vad skulle kunna göra att ni känner er mer säkra att göra anmälan?
- Hur skulle du/ni agera om det uppkom en oro kring ett barn i er grupp? Fundera kring vad är det första du gör?
- Har ni några fler tankar eller åsikter gällande det vi pratat om idag?